

BİZİM HÜQUQLARIMIZ

MÜƏLLİM ÜÇÜN MƏLUMAT

CIP - Katalożni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

342.726-053.2

BIZIM hüquqlarimiz : müellim üçün melumat / [müellifler Blanka
Yamnišek ... [et al.] ; illüstrasiya Matyaj Smidt]. - Lyublyana :
Sloveniya Xarici işler nazirliyi terefinden, 2005

ISBN 961-6566-04-0

1. Jamnišek, Blanka
221880576

ÖN SÖZ

İnsan və uşaq hüquqları universal xarakter daşıyır. Bütün ölkələr bu sahədə maarifləndirici fəaliyyət aparmalı və bu hüquqları tətbiq və onlara riayət etməlidirlər. Beynəlxalq təşkilatların rolu müxtəlif proqramlar vasitəsilə insan və uşaq hüquqlarının həyata keçirilməsi üzrə öhdəliklərinin yerinə yetirilməsində dövlətlərə yardım göstərməkdən ibarətdir.

Son on il ərzində insan hüquqları sahəsində təhsilin istiqamətləndirilməsi nəzəri, tədqiqat işi, siyasi və təcrübi baxımdan əsas müzakirə mövzusunə çevrilmişdir. 2005-ci ildə Birləşmiş Millətlər Təşkilatı “İnsan hüquqları sahəsində Ümumdünya təhsil proqramı”nı bəyan etmiş, Avropa İttifaqı “Demokratiya və İnsan hüquqları üzrə Avropa Təşəbbüsü”nü təqdim etmiş, Avropa Şurası isə “Təhsil vasitəsilə Avropa vətəndaşlığı ili”ni açıq elan etmişdir. Sizin ölkənin də üzv olduğu Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatı (ATƏT) 2003-cü il tarixli “XXI əsrdə təhlükəsizlik və sabitliyə qarşı təhdidlərə müqavimət üzrə ATƏT-in Strategiyası”nda müəyyən olunmuş öhdəliklərə malikdir:

“ATƏT-in səyləri, xüsusilə gənclərdə dözümlülük, o cümlədən barışıq və sülh şəraitində birgəyaşayışın vacibliyinin tərbiyə edilməsi məqsədinə yönələcəkdir. Gənclərin dünya görüşü və onların gələcək haqqında düşüncələri həlledici əhəmiyyət daşıyır. Bu səbəbdən ATƏT müvafiq hallarda təhsil sahəsində daha vacib rol oynayacaqdır. İnsan hüquqlarının təbliğatı kimi istiqamət xüsusi diqqətə layiqdir”.

2005-ci ildə ATƏT-də sədrlik edən Sloveniya bu öhdəliklərin yerinə yetirilməsinə töhfə vermək məqsədilə ATƏT üzvü olan dövlətlərdə pilot layihə həyata keçirmək arzusundadır. Sizin bu layihədə iştirak etməyə qərar verməyinizə çox şad olardıq.

Dünya dövlətlərinin çoxu tərəfindən qəbul olunmuş Uşaq hüquqları haqqında Konvensiyadan çıxış edərək, eləcə də Sloveniya məktəblərində bərqərar olmuş tədris praktikasına əsasında, biz Sizə 10-12 yaşında olan uşaqlara “uşaq hüquqları” mövzusunun tədris olunması üçün faydalı ola biləcək material təklif etmək istərdik.

Sözügedən material Sloveniyada həm şagird, həm də müəllimlərdə böyük maraq doğurmuşdur. 2004-2005-ci illərdə Təhsil sahəsində tədqiqatlar üzrə Lyublyana İnstitutu (təqdim olunmuş anketə müəllimlər tərəfindən verilmiş cavablar əsasında) sözügedən proqramın nəzərdən keçirilməsi və qiymətləndirilməsi üzrə iş aparmış və insan hüquqları anlayışında əhəmiyyətli dəyişiklikləri qeyd etmişdir. Xüsusilə, aşkar

edilmişdir ki, məktəblilər gündəlik ünsiyyət zamanı onların hüquqlarının pozulması faktlarını daha yaxşı müəyyən edir və uşaq hüquqları problematikasına daha çox diqqət yetirirlər. Bununla yanaşı, müəllimlərin böyük qismi belə qənaətə gəlmişdir ki, onlar bu layihədə iştirak etməklə, insan və uşaq hüquqlarına aid olan bu cür gələcək layihələrdə iştirak etmək imkanı yaradan əlavə biliklər əldə etmişlər.

ATƏT-in pilot layihəsi çərçivəsində təklif olunan tədris materialı uşaq hüquqlarına dair sadə mətnləri ehtiva edən kartlar və onlar üçün albomdan ibarətdir. Layihənin əvvəlində məşğələlərin keçirilməsindən əvvəl uşaqlara boş albomlar paylanılır. Bundan sonra hər dərs bir kart müzakirə olunur. Kursun sonunda şagirdlər öz albomlarında kartların tam komplektini yığırlar.

Bu məlumat broşürü müəllimlər üçün nəzərdə tutulmuşdur. Broşür kartlarda əks olunmuş mövzularla iş modellərindən ibarətdir və müəllimlərə mövzuların müzakirə edilməsində və müvafiq fəaliyyətin stimullaşdırılmasında yardım göstərmək üçün hazırlanmışdır. Bura, həmçinin qruplarda mümkün iş üsullarının siyahısı da əlavə olunmuşdur. Hər bir insan və uşağın əsas hüquqlarına riayət olunması baxımından, bu tədris materialı sizə daha münasib olan yanaşmanı tapmaqda yardım göstərəcəkdir. Mümkün yanaşmalardan biri, gündəlik məktəb və məktəbdən kənar həyatdan nümunələr gətirməklə hüquqlara münasibətdə məsuliyyət haqqında söhbət aparmaqdır.

Bu broşürdə siz, həmçinin Uşaq hüquqları haqqında Konvensiyadan sitatlar və gələcəkdə insan və uşaq hüquqları mövzusunda müraciət edərkən yararlı ola biləcək mənbələrə faydalı istinadlar tapacaqsınız. İnsan hüquqları mövzusu çox vacib və ciddi məsələdir və sözügedən tədris materialı onun bütün aspektlərini və ona bütün yanaşmaları əhatə edə bilməz. Bununla əlaqədar olaraq, biz bu broşürə, gələcəkdə sizin müraciət edə biləcəyiniz mövcud nəşr mənbələri (kitablar, dərs ləvazimatları və s.), eləcə də internet səhifələrinə istinadlar haqqında məlumat daxil etmişik. Broşür beynəlxalq və qeyri-hökumət təşkilatları tərəfindən təqdim olunan ən faydalı və geniş istifadə olunan məlumatı ehtiva edir.

Bizim üçün iştirak etdiyiniz bu pilot layihədən sonra sizin təcrübəniz haqqında rəyiniz alınması çox maraqlı olardı və buna görə də biz materiallara kiçik anket daxil etmişik. Beləliklə, biz müəllimlər tərəfindən qazanılmış təcrübə haqqında məlumat və insan hüquqları sahəsində təklif olunan təhsil metodikası ilə bağlı qeydlərini almaq istərdik. Bu, gələcək nəsillər üçün təhsil metodları və vəsaitlərinin genişləndirməsinə imkan yaradacaqdır.

Sizə, mövcud olan metodika və vəsaitlərə əlavə kimi və yaxud da ümumi qəbul edilmiş məktəb proqramından tam fərqli olan yeni yanaşma kimi istifadə edə biləcəyiniz sadə didaktik material təqdim olunub. Bu pilot layihə, bu yaş qrupu üçün insan hüquqlarının tədrisi sahəsində fəaliyyət aparılmayan ölkələrdə insan hüquqları sahəsində təhsil prosesinə təkan verə bilər.

Ümid edirik ki, layihə bu mərhələdə qəbul olunsaydı və ATƏT regionunda uğurla həyata keçirilsəydi, o, gələcəkdə təkmilləşdiriləcək və davam etdiriləcəkdir. İnsan və uşaq hüquqları sahəsində maarifləndirmə işinin aparılması yalnız öhdəliyimiz deyildir. Bu, gəncliyin sağlam inkişafına yardım etdiyi üçün bizə zövq verməlidir. Biz əminik ki, «insan hüquqları» mövzusunda təhsil, bizim gələcək nəsillərin – yetkinlik yaşına çatmamış insanların tərbiyəsi işinə birgə uğurlu töhfəmiz hesab oluna bilər. Biz səmimi qəlbdən ümid edirik ki, layihədə iştirak sizə zövq verəcəkdir.

METODOLOGİYA TÖVSIYƏ OLUNAN VASİTƏLƏR QRUPLARDA İŞ

SÖHBƏT

Söhbət şagird və müəllimlərə müzakirə olunan mövzulara münasibət bildirmək üçün əla imkan yaradır. “İnsan hüquqları” mövzusunun tədrisi prosesində bu çox vacibdir, belə ki, bu proses zamanı iştirakçılara nəinki tematik materiallara sahib olmaq, həmçinin onları sərbəst şəkildə analiz etmək lazımdır. Son hadisələr haqqında informasiya, plakatlar və əşyaların nəzərdən keçirilməsi - müzakirənin stimullaşdırılması üçün səmərəli vasitələrdir. Söhbəti “Bəs siz ..... haqda nə düşünürsünüz?” sualı ilə başlamaq tövsiyə olunur.

CÜTLÜKLƏRƏ AYRILMA

Bütün qrupla müzakirələr zamanı ideyaları yaratmaq mümkün olmadıqda bu metod özünü doğruldur. İştirakçılara qruplara bölünərək mövzunu bir-iki dəqiqə müzakirə etməyi, daha sonra isə hamı ilə öz fikirlərini bölüşməyi təklif edin. Tezliklə məlum olacaq ki, auditoriya “uğuldayır”, ideyalar isə “aşib-daşır”!

KİÇİK QRUPLARA AYRILMA

Kiçik qruplara bölünmə bütün qrupla işləməyə alternativ variantdır. Bu metod hamını müzakirələrə cəlb etməyə imkan verir və komanda əməkdaşlığını inkişaf etdirməyə kömək edir. Qrupların sayı konkret şəraitdən asılıdır – nə qədər iştirakçı işlə məşğuldur və auditoriyanın imkanları hansı səviyyədədir. Kiçik qruplar 2-3 nəfərdən ibarət ola bilərlər, lakin qrupda 6-8 iştirakçı olanda qrup daha yaxşı işləyir. Belə qrupların iş müddəti verilmiş tapşırıqdan asılı olaraq 15 dəqiqə, bir saat və ya bütün gün davam edə bilər.

İştirakçılara sadəcə olaraq “məəyyən bir mövzunu müzakirə etməyi” tapşırıqda çox az hallarda nəticə əldə etmək mümkündür. Müzakirə mövzusunun asılı olmayaraq, tapşırığı dəqiq müəyyənləşdirmək və iştirakçıları əsas qrupa müraciət etməyə vadar edən məəyyən bir məqsədə nail olmağa yönəltmək lazımdır. Məsələn, tapşırığı, həlli tələb olunan problem və ya cavabı verilməli olan sual şəklində vermək lazımdır.

TƏSVİRİ VASİTƏLƏR – ŞƏKİLLƏR, KOLLAJLAR, KOMİKSLƏR, FOTOŞƏKİLLƏR

“Şəkil sözdən daha çox məna verə bilər”. Təsvir - həm informasiyanın verilməsi, həm də marağın yaradılması üçün güclü vasitədir. Eyni zamanda yadda saxlamaq lazımdır ki, şəkil çəkmək təkcə düşüncə tələb edən işlərə meylli olanlar üçün deyil,

hətta şifahi ünsiyyət vasitələrindən o qədər də yaxşı istifadə etməyi bacarmayan insanlar üçün özünü ifadə etməyin və kommunikasiyanın vacib alətidir.

KİV: QƏZETLƏR, RADİO, TELEVİZIYA, İNTERNET

KİV - müzakirə materialı üçün əvəzədlənməz mənbədir. Materialın məzmununu və onun necə təqdim edildiyini müzakirə etmək, həmçinin əvvəlcədən yaranmış rəyi və stereotipləri müzakirə etmək hər zaman maraqlıdır.

FİLMLƏR, VIDEO, RADIOVERİLİŞLƏR

Filmlər, video və radioverilişləri – “insan hüquqları” mövzusunun tədrisi zamanı təsirli vasitədir və gənclər arasında çox populyardır. Baxılmış film üzrə söhbət sonrakı iş üçün dayaq nöqtəsi ola bilər. İştirakçıların filmə ilk reaksiyası, onun nə qədər “həyatı” olması, əsas obrazların real ifa olunub-olunmaması və ya hər hansı siyasi və yaxud etik mövqeyi təbliğ etməyə çağırıldıqlarını müzakirə etmək olar.

“BEYİN HÜCUMU”

“Beyin hücumu” – qısa müddət ərzində yeni əşyanı təqdim etmək, yaradıcılığı stimullaşdırmaq və çoxlu ideyalar əldə etmək üçün vasitədir.

Tövsiyələr:

- “Hücum etmək” niyyətində olduğunuz mövzunu müəyyənləşdirin və onu bir neçə cavabı olan sual şəklinə salın;
- Sualı elə yazın ki, onu hamı görə bilsin;
- İştirakçılardan xahiş edin ki, öz fikirlərini elə yazsınlar ki, onları hamı görə bilsin – ayrı-ayrı sözlər və ya qısa cümlələr şəklində;
- İdeyalar bitdikdə “hücumu” dayandırın
- və təklifləri ümumiləşdirərək onların şərh edilməsini təklif edin.

Aşağıdakı qaydalara riayət etmək lazımdır:

- HƏR yeni təklifi yazın. Ən «yaradıcı» təkliflər daha faydalı və maraqlı olur!
- «Hücum» qurtarmamış yazılarla bağlı şərhlərə və müzakirələrə, həmçinin səslənmiş fikirlərin təkrarlanmasına yol verilməməlidir.
- İşə hamını və hər kəsi cəlb etməyə çalışın.
- Yalnız qrupu «ölü nöqtədə» tərpətmək lazım olan halda öz fikirlərinizi ifadə edin.
- Əgər təklif kifayət qədər aydın ifadə olunmayıb, aydınlaşdırmağa nail olun.

DİVARÜSTÜ PLAKAT

Bu «beyin hücumunun» bir formasıdır. İştirakçılar öz fikirlərini kiçik vərəqələrdə (posterlərdə) yazıb divara yapışdırırlar. Bu metodun üstünlüyü ondan ibarətdir ki, oxuyanlar öz yerlərində qalıb, başqalarının fikirlərinin təsirinə düşməyərək sakitcə müstəqil fikirləşə bilirlər, posterlər isə elə yerləşdirilə bilər ki, ifadə olunan fikirlərin qruplaşdırılması mümkün olsun.

ROL OYUNLARI

Rol oyunu – iştirakçılar arasında oynanılan qısa tamaşadır. Baxmayaraq ki, iştirakçılar oynayarkən öz həyat təcrübələrinə əsaslanır, oyun əhəmiyyətli dərəcədə improvizasiya xarakteri daşıyır. Oyunun məqsədi iştirakçıların qarşılaşmadığı hadisələr və vəziyyətləri təqdim etməkdir. Rol oyunları vəziyyəti daha yaxşı aydınlaşdırmağa və həmin vəziyyətdə düşmüş insanlara daha çox şəfqət göstərilməsinə kömək edir.

- Rol oyunlarının tərkibində, vəziyyətin modelləşdirilməsində kimi, kiçik tamaşa ola bilsə də, onların axırıncılardan fərqi ondadır ki, onların bir qayda olaraq ssenarisi var və daha kiçik dərəcədə improvizasiyanı nəzərdə tuturlar.
- Rol oyununun dəyəri ondadır ki, o reallığı təqlid edir. Rol oyunları birmənalı cavabları olmayan, məsələn iştirak edən şəxslərin hərəkətlərinin düz və ya düz olmaması kimi suallar qaldırır.

Rol oyunlarını ehtiyatla keçirmək lazımdır. Birincisi, iştirakçılara roldan çıxmaq üçün vaxtın saxlanması çox vacibdir. İkincisi, ayrı-ayrı iştirakçıların hisslərinə ehtiyatla yanaşmaq və qrupun sosial strukturunu nəzərə almaq lazımdır. Məsələn, məhdud imkanlarla və əlilliklə bağlı rol oyunlarında qrupda bu çətinlikləri çəkən iştirakçıların ola biləcəyi (bu qalan iştirakçılara görünməyə də bilər) və ya onların tanış və ya qohumları arasında əlillərin ola biləcəyi nəzərə alınmalıdır. Belə insanları zədəyə məruz qoymaq, ön plana çəkmək və ya «kənara» atmaq olmaz. Belə hal baş verdiyi təqdirdə vəziyyətə ciddi yanaşın (üzr istəyin, deyin ki, söhbət mücərrəd misaldan gedir və s). Bundan başqa stereotipləri yadda saxlayın. Rol oyunları ayrı-ayrı iştirakçıların digərləri haqqında, onlara bənzəmə və ya onların rollarını oynamaqla nə fikirləşdiklərini açıqlayır. Məhz buna görə bu fəaliyyət növü belə əyləndiricidir. Sizin oyundan sonra keçirdiyiniz sorğu faydalı ola bilər: «Siz necə düşünürsünüz – rolu oynanılmış personaj həqiqətən də belədir?» Bu vəziyyətdən, şagirdlərə məlumata daim tənqidi yanaşılmasını təlqin etməklə əlavə dərs çıxarmaq olar. Şagirdlərdən, həmçinin personajlarının obrazının yaradılması üçün haradan məlumat götürdüklərini soruşmaq olar.

ŞƏRAİTİN SİMULYASIYASI

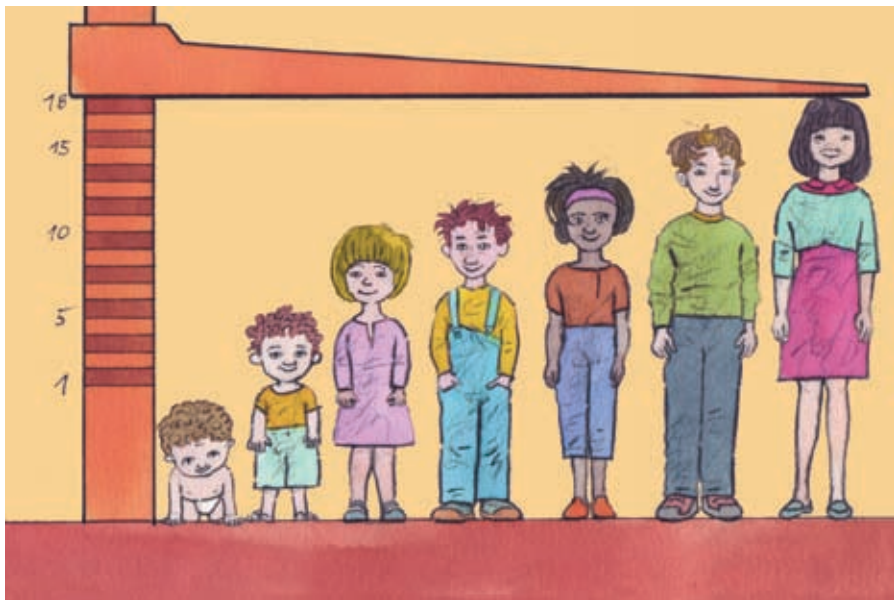
Şəraitin simulyasiyasını hamının cəlb olunduğu, genişləndirilmiş rol oyunu hesab etmək olar. Bu metod şagirdlərə təhlükəsizlikdə qalmaqla, gözlənilməz hallardan keçməyə imkan verir. Şəraitin simulyasiyası emosional iştirakı nəzərdə tutur və bu da onu çox kəsərli vasitə edir. Şagirdlər materialı təkcə rasional və ya adət şəklində deyil, həmçinin “ürək”ləri vasitəsilə mənimsəyirlər.

Sonrakı sorğu metodikanın çox əhəmiyyətli hissəsidir. İştirakçılar öz hislərini, niyə məhz belə hərəkətlər etdiklərini, ədalətsizlik hissənin onlarda yaranıb-yaranmamasını və nail olduqları qərarın nə dərəcədə qəbul edilən olduğunu müzakirə etməlidirlər. Şagirdlərə yaşadıkları ilə dünyadakı həqiqi şərait arasında müqayisə aparmaqda yardım göstərmək lazımdır.

* İş metodları barədə daha ətraflı məlumatı Avropa Şurasının “Kompas” nəşrində tapmaq olar – broşürün ikinci hissəsi, “uşaq hüquqları və insan haqları mövzusu üzrə məlumat mənbələri” bölməsindəki istinada bax.

Uşaq hüquqları haqqında Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Konvensiyasında göstəriləyi kimi, uşaq yetkinlik yaşına çatmayan hər hansı insan varlığı hesab olunur. Biz, uşaqların, hüquqlarımızın nə olduğunu bilməyə hüququmuz var. Bizim dövlətlərimiz hüquqlarımızın həyata keçirilməsini təmin etməyə və uzunmüddətli maraqlarımızı qorumağa borcludurlar.

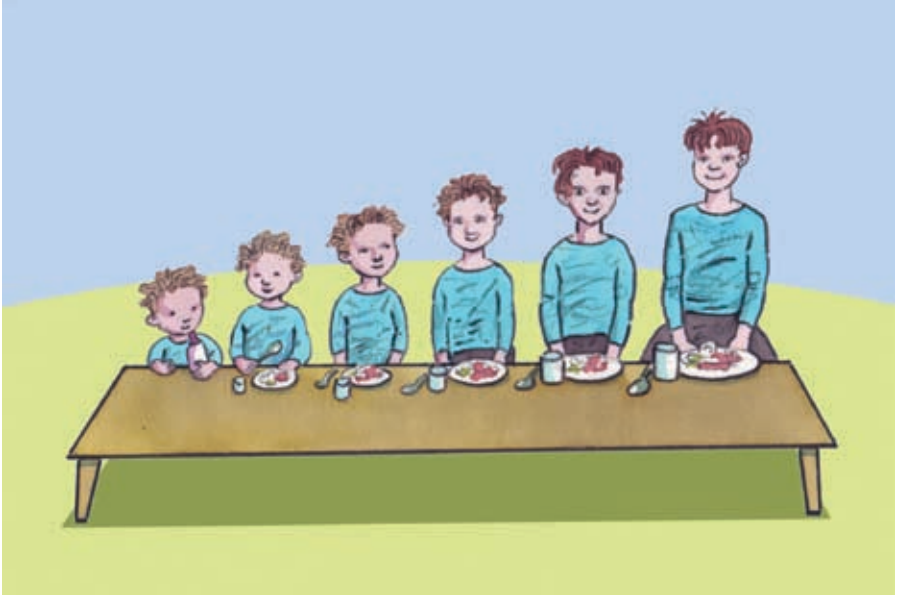

Əlavə məlumat: (Uşaq hüquqları haqqında Konvensiyanın 1-ci maddəsi)
Müəllim şagirdlərə BMT Baş Assambleyası tərəfindən qəbul edilmiş Uşaq hüquqları haqqında Konvensiyanı təqdim edir. Müəllimə uzunmüddətli marağa-insan hüquqlarına möhkəm vətəndaş sadiqliyinin formalaşdırılmasına diqqət yetirmək tövsiyə olunur.

İş üslubu: müzakirə və insan hüquqları haqqında plakatın hazırlanması.

- “İnsan olmaq” nə deməkdir?
- Norma və qanunlar niyə lazımdır?
- Uşaqlara fərdi olaraq onların hüquqlarını qoruyan xüsusi sənəd niyə lazımdır?
- Uşaq hüquqları haqqında Konvensiya hansı hüquqları təmin edir? (qruplara bölünən uşaqlar onlara məlum olan hüquqları sadalayır; qrupların hesabatlarından sonra uşaq hüquqları haqqında plakat hazırlana bilər)
- Bu hüquqlar haqqında biz haradan öyrənmişik?
- Hüquqlarımız haqqında daha çox haradan və necə öyrənə bilərik?
- Bizim uzunmüddətli maraqlarımız hansılardır? (uşaqlar öz maraqlarını sadalayır, onları müqayisə edirlər).

Biz, uşaqların yaşamaq və inkişaf hüququmuz var. Kifayət miqdarda qida və təmiz suya olan hüquqlarımız var.

Əlavə məlumat: *(Uşaq hüquqları haqqında Konvensiyanın 6 və 27-ci maddələri)*
Bu xüsusilə vacib əhəmiyyətli hüquqdur və BMT Baş Assambleyası ona xüsusi diqqət yetirir. Müəllim bu hüquqların təminatı ilə əlaqədar dövlət işçiləri və rəsmi orqanların məsuliyyətini xüsusilə vurğulaya bilər:

İş üslubu: *divar plakatu, söhbət*

- *Uşağın inkişafı üçün nə lazımdır (təhlükəsizlik, qida, su, təhsil və s.)*
- *“Qida və təmiz suyun kifayət miqdarı” nədir?*
- *Niyə bu hüquqlar belə vacibdir?*
- *Siz, bu sahədə hüquqlarına riayət edilməyən uşaqlar tanıyırsınız mı (hansı ölkələrdə)?*
- *Onlara kim kömək etməlidir və onlara biz necə kömək edə bilərik?*

Harada doğulmağımızdan asılı olmayaraq, anadan olduğumuz andan ad və vətəndaşlıq hüququ alır.

Əlavə məlumat: (Uşaq hüquqları haqqında Konvensiyanın 7 və 8-ci maddələri)
Müəllim insanın adının vacibliyini, onun fərdiliyinin bir hissəsi kimi müzakirə edə bilər. Regionda yayılmış adların müzakirəsindən sonra dünyada qəbul olunmuş adlar, eləcə də müxtəlif vətəndaşlıqları müzakirə etmək olar.

İş üslubu: dünya xəritəsinin yanında söhbət; 55 dövləti əhatə edən ATƏT məkanını göstərən müəllim hər yerdə uşaq hüquqlarını (bizim hamımızın ad və vətəndaşlığa olan hüquqlarımız var) öyrənən uşaqların yaşaması haqqında danışır və bir sıra misallar gətirir

- Sizin adınız hansı mənanı verir?
- Adı və vətəndaşlığı olmayan uşaqlar tanıyırsınızmi, doğum haqqında şəhadətnaməsi olmayan uşaqlar haqqında eşitmisinizmi; niyə bu pisdir?

Biz, uşaqların valideynlərimiz, ailələrimiz və yaxud da bizim daha yaxşı qeydimizə qala biləcək şəxslərlə birgə yaşamaq hüququmuz vardır.

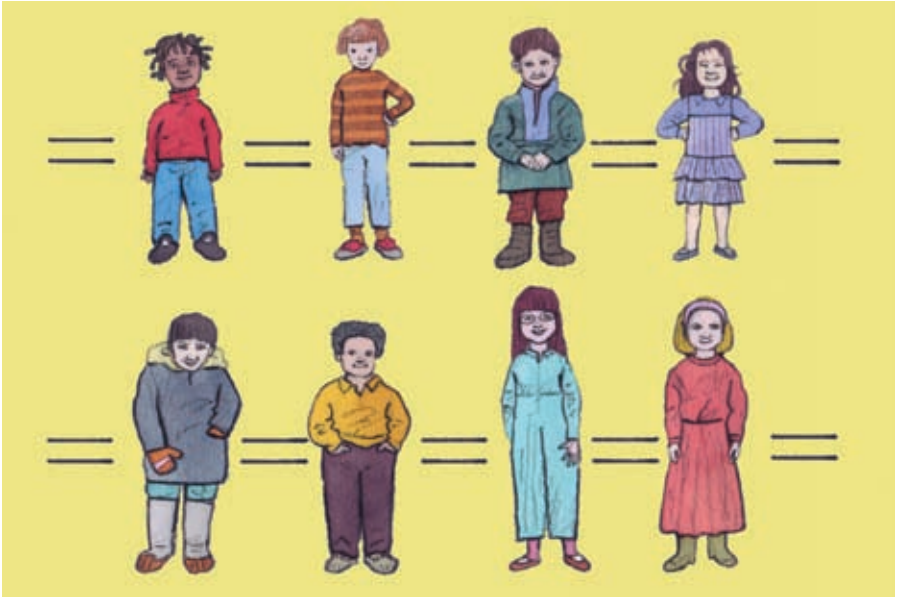

Əlavə məlumat: *(Uşaq hüquqları haqqında Konvensiyanın 5, 9 və 18-ci maddələri)*
Bu hüquq üçün Uşaq hüquqları haqqında Konvensiyanın 3-cü maddəsində daha ətraflı şəkildə baxılan, uşağa daha çox fayda prinsipini qeyd etmək olar. Uşağın təhlükəsizliyinin təmin edilməsi və ona ən maksimal fayda üçün, bəzən onun öz ailəsindən, ya da qəyyunlarından kənar yaşaması məqsəduyğundur.

İş üslubu: *cütlüklərə bölünmə, söhbət*

- *Hansı növ ailələri tanıyırsınız (miqyasına görə, müxtəlif uşaqlı, bir valideynli, bir yerdə yaşayan bir neçə nəsil...)?*
- *“Valideynlər/qəyyunlar daha yaxşı bizim qeydimizə qala bilirlər” nə deməkdir? Hansı yolla?*
- *Kim sizin qeydinizə qalır?*

Heç kimin, bizlərin ayrı cins, irq, milliyət və vətəndaşlığa mənsub olmağımıza, ayrı dillərdə danışmağımıza, ayrı dinlərə etiqad etdiyimizə görə aramızda fərq qoymağa hüququ yoxdur.

Əlavə məlumat: (Uşaq hüquqları haqqında Konvensiyanın 2-ci maddəsi)
Digər bütün beynəlxalq hüquqi sənədlər kimi Uşaq hüquqları haqqında Konvensiya da qeyri ayrı-seçkilik prinsipinə əsaslanır. Bu Konvensiyaya görə, bütün uşaqların bütün hüquq və azadlıqlardan istifadə etmək hüququ vardır.

İş üslubu: söhbət, KİV materialları istifadə oluna bilər.

- Müəllim uşaqları dünyadakı rəngarənglik barədə düşünməyə dəvət edir; hansı irq, dil, din, millət və etnik qruplar bizə məlumdur?
- Müzakirə bərabərliyə riayət olunmasına və rəngarəngliyə hörmətə, eləcə də hər yerdə çoxluqdan fərqlənən insanların olması faktına istiqamətlənməlidir.
- Aramızdakı fərq nədən ibarətdir (sınıfın nümunəsində)?
- Hansı yanaşmada biz eyniyik?

Bizim t dريس v  pulsuz ibtidai təhsil almaq hüququmuz var.

 lav  məlumat: (Uşaq hüquqları haqqında Konvensiyanın 28 və 29-cu maddələri)
Sözügedən hüququn təmin edilməsi bərabər imkanlar prinsipinə əsaslanır.

İ  üslubu: qruplara bölünmə, müzakirə

- Niyə təhsil vacibdir?
- H mya ırlarınızın hamısı məktəbə gedirmi?
- Siz məktəbə getməyən hər hansı bir uşaq tanıyırsınız mı və hansı səbəbdən o məktəbə getmir (burada, xaricdə)?
- Dünyadakı bütün uşaqlara ibtidai təhsil almaq imkanını necə təmin edərdiniz; niyə bu belə vacibdir?

Bizi dinləyin, bizim öz fikrimizi söyləmək hüququmuz var.

Əlavə məlumat: (Uşaq hüquqları haqqında Konvensiyanın 12, 13, 14, 15 və 17-ci maddələri).

Öz fikrini azad ifadə etmək hüququndan başqa, uşaqların, məsələn yığıncaq, düşünmək, din, vicdan və etiqad azadlığı, eləcə də məlumatla tanışlıq hüququ kimi əsas hüquq və azadlıqları təmin edilir.

İş üslubu: hər hansı bir aktual mövzuya dair müzakirələrin aparılması, filmlər, video və radio verilişlər istifadə oluna bilər

- Hər kəs seçilmiş mövzu üzrə öz fikrini ifadə edir, hamı bir-birinə qulaq asır;
- Müzakirə edin: nə səbəbdən öz fikrini ifadə etmək və digərlərini dinləmək vacibdir?
- Nə etmək lazımdır ki, böyüklər sənin fikrini dinləsinlər?
- Nə səbəbdən vətəndaş hüquqları vacibdir?

Bizim tibbi yardım almaq hüququmuz var.

Əlavə məlumat: *(Uşaq hüquqları haqqında Konvensiyanın 24-cü maddəsi)*

İş üslubu: *rol oyunları, lövhə arxasında iş, söhbət*

- *Hər bir uşaq həkim yardımının zəruri olduğu xəstəliyin adını çəkməlidir (həkim və pasiyent rollarını oynamaq olar), müəllim xəstəliyin adını lövhəyə yazır;*
- *Müzakirə edin: uşaq səhiyyə sistemində sözügedən hüquqa riayət edilirmi? Əgər yox, kim bu hüququ uşaqlar üçün təmin etməlidir?*

Xüsusi ehtiyacları olan uşaqların xüsusi qayğı almaq hüququ var.

Əlavə məlumat: (Uşaq hüquqları haqqında Konvensiyanın 23-cü maddəsi)
Şagirdlərə izah etmək lazımdır ki, xüsusi ehtiyacı olan uşaqlara xüsusi qayğı göstərməlidir, eləcə də bəzi uşaqlar anadangəlmə və ya başqa yaşanmış hadisələr səbəbindən digər uşaqlardan fərqlənə bilərlər.

İş üslubu: söhbət

- “Xüsusi ehtiyacları olan uşaqlar” anlayışı nə deməkdir? (əlillik və “gizli əlillik”, eləcə də məhdud fiziki, psixoloji, sosial imkanların növlərini sadalayın)
- Hansı “xüsusi qayğı”ya onların ehtiyacı var?
- Sözügedən uşaqlara tədris prosesinə və cəmiyyətə qoşulmaq üçün necə yardım göstərmək olar?

Digər dövlətdə qaçqın və ya xarici vətəndaş olaraq, bizim hüququmuz var ki, qayğımıza qalınsın.

Əlavə məlumat: *(Uşaq hüquqları haqqında Konvensiyanın 20 və 22-ci maddələri)*

İş üslubu: *aktual hadisələr və KİV məlumatları əsasında müzakirələrin aparılması*

- *Qaçqın, sığınacaq axtaran şəxslər, eləcə də xarici vətəndaşlar kimlərdir?*
- *Onları tanıyırsınız mı? Onlar kimdir?*
- *Onların əsas ehtiyacları hansılardır; onlara kim və necə yardım edə bilər?*
- *Onlara biz necə kömək edə bilərik (əgər onlar bizim sıralarımıza qatılsaydılar və ya hal hazırda aramızdadırlarsa)?*

Bizim istirahət etmək, oynamaq və asudə vaxtdan istifadə hüquqlarımız var.

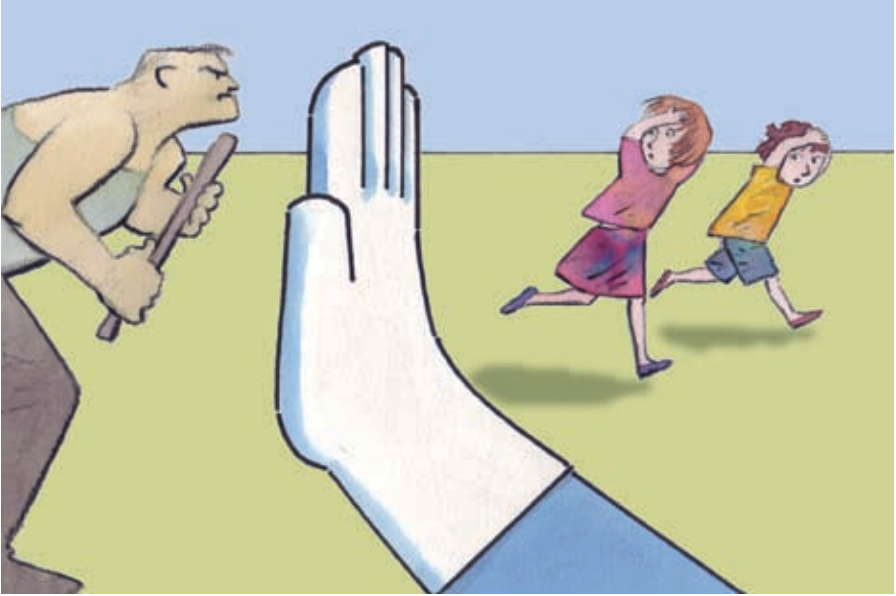

Əlavə məlumat: *(Uşaq hüquqları haqqında Konvensiyanın 31-ci maddəsi)*

İş üslubu: *rəsm, söhbət, şəkillərin nümayişi (sınıf və ya məktəb səviyyəsində)*

- *Uşaqlar asudə vaxtlarında ən çox məşğul olmağı xoşladığı işləri təsvir edirlər;*
- *Hər bir kəs öz rəsmini göstərir və ona dair şərhəri söyləyir;*
- *Müəllim ən sevimli vaxt keçirmə növlərini lövhəyə yazır;*
- *Müəllim asudə vaxtın nə olduğu və onun nə üçün vacib olduğu ətrafında söhbət edir.*

Bizim zorakılığın bütün növlərindən və istismardan qorunmaq hüququmuz var.

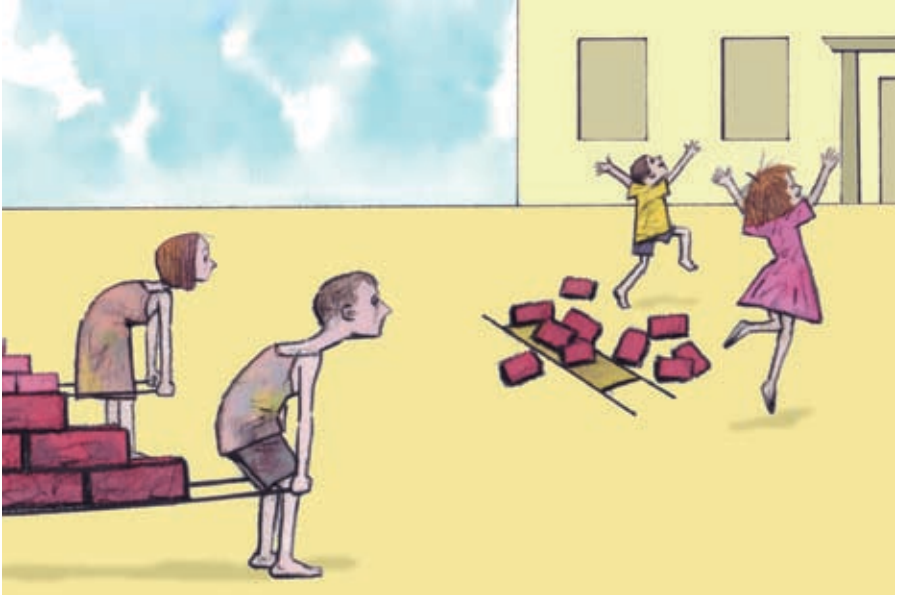
Əlavə məlumat: *(Uşaq hüquqları haqqında Konvensiyanın 33, 34, 35, 36, 37 və 38-ci maddələri)*

Sözügedən məsələ ilə xüsusilə BMT-nin Uşaq Fondu məşğul olur (mənbələrə baxın)

İş üslubu: *söhbət, plakatların tərtibatı*

- *Zorakılığın hansı növlərini tanıyırsınız (fiziki və psixoloji)?*
- *Zorakılığın törədən və zorakılığın qurbanı kimlərdir?*
- *Kim uşaqları zorakılıqdan qorunmalıdır?*

Uşaqqlar, xüsusilə təhsil almaq imkanlarına zərər gətirilərək ucuz iş qüvvəsi kimi istifadə olunmamalıdır.

Əlavə məlumat: *(Uşaq hüquqları haqqında Konvensiyanın 33-cü maddəsi)*
Müəllim əmin olmalıdır ki, uşaqqlar öz gündəlik məişət vəzifələrinin yerinə yetirilməsi və istismar arasında fərqi anlayırlar.

İş üslubu: *söhbət*

- *Siz ev işlərində yardım edirsinizmi, sizin hansı öhdəlikləriniz var?*
- *Siz işləmək məcburiyyəti qarşısında qalıb, məktəbə getməyən uşaqqlar tanıyırsınızmi?*
- *Bu uşaqqlar nədən məhrumdurlar?*

UŞAQ HAQLARI KONVENSIYASI

Baş Assambleyanın 44//25 sayılı 1989-cu il 20 noyabr tarixli Qətnaməsi ilə qəbul olunmuş və imzalanma, ratifikasiya və qoşulmaq üçün açıq elan edilmişdir. 1990-cı il sentyabrın 2-də qüvvəyə minmişdir.

PREAMBULA

Bu Konvensiyanın iştirakçısı olan dövlətlər:

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Nizamnaməsində bəyan edilmiş prinsiplərə uyğun olaraq, cəmiyyətinin bütün üzvlərinin ləyaqətlərinin, bərabər və ayrılmaz hüquqlarının tanınmasını Yer üzərində azadlığın, ədalətin və sülhün təmin edilməsinin əsası olduğunu hesab edərək,

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının üzvü olan xalqların onun Nizamnaməsində insanın əsas hüquqlarına, insan şəxsiyyətinin qədir və ləyaqətinə inamlarını təsdiq etdiklərini və geniş azadlıq təqribində sosial tərəqqiyə və həyat şəraitinin yaxşılaşdırılmasına kömək göstərmək qətiyyətlərini nəzərə alaraq,

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının insan hüquqları haqqında ümumi Bəyannamədə (1) və insan hüquqları haqqında beynəlxalq plakatlarda (2) irq, dərinin rəngi, cins, dil, din, siyasi əqidə, yaxud digər əqidələr, milli və ya sosial mənşə, əmlak vəziyyəti, doğulma və yaxud başqa hallar kimi əlamətlərə heç bir fərq qoyulmadan, hər bir adamın həmin sənədlərdə göstərilən bütün hüquq və azadlıqlara malik olmasını bəyan etdiyini və bununla razılaştığını təsdiq edərək,

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının insan hüquqları haqqında ümumi Bəyannamədə uşaqların xüsusi qayğıya və köməyə hüququ olduğunu bəyan etdiyini xatırladaraq, cəmiyyətin əsas özəyi kimi və ailənin bütün üzvlərinin, xüsusilə uşaqların inkişafı və rifahı üçün əsas təbii mühit kimi ailənin cəmiyyət çərçivəsində vəzifələri tam həcmdə öz üzərinə götürə bilməsi üçün ona yardım göstərilməsinin və onun müdafiə edilməsinin zəruriliyinə əmin olaraq,

uşağın şəxsiyyətinin tam və ahəngdar inkişafı üçün onun ailə mühitində, xoşbəxtlik, məhəbbət və anlaşma mühitində böyüməsinin vacibliyini təsdiq edərək,

uşağın cəmiyyətdə müstəqil həyata tamamilə hazırlamalı və Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Nizamnaməsində bəyan olunmuş ideallar ruhunda və xüsusilə sülh, ləyaqət, dözümlük, azadlıq, bərabərlik və həmrəylik ruhunda tərbiyə edilməli olduğunu qeyd edərək,

uşağın belə xüsusi müdafiə olunması zəruriliyinin uşaq hüquqlarına dair 1924-cü il tarixli Cenevrə Bəyannaməsində (3) və 1959-cu il noyabrın 20-də Baş Məclis tərəfindən qəbul edilmiş uşaq hüquqları Bəyannaməsində nəzərdə tutulduğunu və insan hüquqları haqqında ümumi Bəyannamədə, mülki və siyasi hüquqlar haqqında Beynəlxalq paktı (xüsusən 23 və 24-cü maddələrdə) 2, iqtisadi, sosial və mədəni hüquqlar haqqında Beynəlxalq paktı (xüsusən 10-cu maddədə) 2, habelə uşaqların rifahı məsələləri ilə məşğul olan ixtisaslaşdırılmış idarələrin və beynəlxalq təşkilatların nizamnamələrində və müvafiq sənədlərində təsdiq edildiyini nəzərə alaraq,

uşaq hüquqları Bəyannaməsində göstəriləni kimi, «fiziki və əqli cəhətdən yetkin olmadığına görə uşağın istər doğulmazdan əvvəl, istərsə də doğulduqdan sonra xüsusi mühafizəyə və qayğıya, o cümlədən də lazımı hüquqi müdafiəyə ehtiyacı olduğunu» (4) nəzərə alaraq,

uşaqların xüsusilə tərbiyə olunmağa verilməsi, milli və beynəlxalq səviyyələrdə övladlığa götürülməsi zamanı onların müdafiəsinə və rifahına aid sosial və hüquqi prinsiplər haqqında Bəyannamənin müddəalarına (5), yetkinlik yaşına çatmayanlar barəsində ədalət mühakiməsinin icrasına aid Birləşmiş Millətlər Təşkilatının minimal standart qaydalarına («Pekin qaydaları») (6) və fəvqəladə və silahlı münaqişələr dövründə qadınların və uşaqların müdafiəsi haqqında Bəyannamənin müddəalarına (7) istinad edərək,

dünyanın bütün ölkələrində son dərəcə çətin şəraitdə yaşayan uşaqlar olduğunu və belə uşaqların xüsusi qayğıya möhtac olduğunu təsdiq edərək,

uşağın müdafiəsi və ahəngdar inkişafı üçün hər bir xalqın ənənələrinin və mədəni dəyərlərinin əhəmiyyətini lazımınca nəzərə alaraq,

hər bir ölkədə, xüsusən inkişaf etməkdə olan ölkələrdə uşaqların həyat şəraitinin yaxşılaşdırmaq üçün beynəlxalq əməkdaşlığın əhəmiyyətini təsdiq edərək,

aşağıdakılar barədə razılığa gəlmişdir:

I HİSSƏ

Maddə 1

Hər bir insan 18 yaşına çatanadək bu Konvensiyanın məqsədləri üçün uşaq sayılır, bir şərtlə ki, həmin uşaq barəsində tərtib edilə bilən qanuna görə o, yetkinlik yaşına daha əvvəl çatmamış olsun.

Maddə 2

1. İştirakçı dövlətlər onların yurisdiksiyası daxilində olan hər bir uşaq üçün bu Konvensiyada nəzərdə tutulan bütün hüquqlara hörmət bəsləyir və onları təmin edir, uşağın, onun valideynlərinin və ya qanuni qəyyumlarının irqindən, dərisinin rəngindən, cinsindən, dilindən, siyasi əqidəsindən və ya digər əqidələrindən, milli, etnik, yaxud sosial mənşəyindən, əmlak vəziyyətindən, səhhətindən və doğulduğu şəraitdən və ya hər hansı başqa hallardan asılı olmayaraq, heç bir ayrı-seçkiliyə yol vermirlər.

2. İştirakçı dövlətlər uşağın, onun valideynlərinin, qanuni qəyyumlarının və ya digər ailə üzvlərinin statusu, fəaliyyəti, ifadə olunan baxışları, yaxud əqidələri əsasında uşağın ayrı-seçkiliyin və cəzanın bütün formalarından müdafiə olunmasını təmin etmək hər cür lazımı tədbirləri görürlər.

Maddə 3

1. Sosial təminat məsələləri ilə məşğul olan dövlət idarələri və ya özəl idarələr, habelə məhkəmələr, inzibati orqanlar, yaxud qanunvericilik orqanları tərəfindən həyata keçirilib-keçirilməməsindən asılı olmayaraq, uşaqlar barəsində görülən bütün tədbirlərdə uşağın maraqlarının daha yaxşı təmin edilməsinə ilk növbədə diqqət yetirilir.

2. İştirakçı dövlətlər uşağın valideynlərinin, qəyyumlarının və ya onun üçün qanuna görə məsuliyyət daşıyan digər şəxslərin hüquq və vəzifələrini nəzərə alaraq, onun rifahı üçün zəruri olan müdafiə və qayğı ilə uşağı təmin etməyi öhdəyə götürür və bu məqsədlə bütün qanunvericilik tədbirlərinin və inzibati tədbirləri görürlər.

3. İştirakçı dövlətlər təmin edirlər ki, uşaqlara qayğı və ya onların müdafiəsi üçün cavabdeh olan idarələr, xidmətlər və orqanlar səlahiyyətli orqanların qoyduqları normalara, o cümlədən təhlükəsizlik və səhiyyə sahəsində normalara onların işçilər heyətinin say tərkibi və yararlığı, habelə mötəbər nəzarət baxımından da cavabdeh versinlər.

Maddə 4

İştirakçı dövlətlər bu Konvensiyada tanınan hüquqların həyata keçirilməsi üçün bütün lazımi qanunvericilik tədbirlərini, inzibati və digər tədbirləri görürlər. İştirakçı dövlətlər iqtisadi, sosial və mədəni hüquqlar sahəsində belə tədbirləri malik olduqları ehtiyatların maksimum çərçivəsində, lazım gəldikdə isə, beynəlxalq əməkdaşlıq çərçivəsində görürlər.

Maddə 5

İştirakçı dövlətlər valideynlərin və yerli adətdə nəzərdə tutulduğu kimi, müvafiq hallarda genişləndirilmiş ailə və ya icma üzvlərinin, qəyyumların, yaxud qanuna görə uşaq üçün məsuliyyət daşıyan digər şəxslərin bu Konvensiyada tanınan hüquqların onlar tərəfindən həyata keçirilməsində uşağı lazımınca idarə və ona rəhbərlik etmək və bunu uşağın inkişaf etməkdə olan qabiliyyətinə müvafiq sürətdə yerinə yetirmək məsuliyyətinə, hüquqlarına və vəzifələrinə hörmət bəsləyirlər.

Maddə 6

1. İştirakçı dövlətlər təsdiq edirlər ki, hər bir uşaq yaşamaq üçün ayrılmaz hüquqa malikdir.
2. İştirakçı dövlətlər uşağın sağ və sağlam inkişaf etmək imkanını maksimum mümkün dərəcədə təmin edirlər.

Maddə 7

1. Uşaq doğulduqdan sonra dərhal qeydə alınır və doğulduğu andan ad və vətəndaşlıq almaq hüququna, habelə, mümkün olduğu dərəcədə, öz valideynlərini tapmaq və onlardan qayğı görmək hüququna malikdir.
2. İştirakçı dövlətlər bu hüquqların öz milli qanunvericiliyinə müvafiq sürətdə həyata keçirilməsini və öz öhdəliklərinin bu sahədə müvafiq beynəlxalq sənədlərə uyğun olaraq yerinə yetirilməsini təmin edirlər, bir şərtlə ki, uşaq vətəndaşlığa malik olmasın.

Maddə 8

1. İştirakçı dövlətlər qeyri-qanuni müdaxiləyə yol vermədən, qanunda nəzərdə tutulduğu kimi, vətəndaşlıq, ad və ailə əlaqələri daxil olmaqla uşağın öz fərdiliyini saxlamaq hüququna hörmət bəsləməyi öhdələrinə götürürlər.
2. Əgər uşaq öz fərdiliyinin bütün ünsürlərinin bir qismindən və ya hamısından məhrum olursa, onda iştirakçı dövlətlər onun fərdiliyinin tezliklə bərpa edilməsi üçün lazımi köməyi və müdafiəni təmin edirlər.

Maddə 9

1. İştirakçı dövlətlər təmin edirlər ki, uşaq öz valideynlərinin arzusuna zidd olaraq onlardan ayrılmasın, bir şərtlə ki, məhkəmənin qərarına uyğun olaraq səlahiyyətli orqanlar tətbiq edilən qanuna və qaydalara müvafiq sürətdə müəyyən etsinlər ki, belə ayrılıq uşağın ən yaxşı mənafeləri naminə labüddür. Belə ayrılıq bu və ya digər konkret halda labüd ola bilər ki, məsələn, valideynlər uşaqla şərt rəftar edir və ya ona qayğı göstərmir, yaxud valideynlər bir-birindən ayrı yaşayırlar və uşağın yaşayış yeri barədə qərar qəbul edilməlidir.
2. Bu maddənin 1-ci bəndinə uyğun olaraq hər cür araşdırma zamanı bütün əlaqədar tərəflərə araşdırmada iştirak etməyə və öz nöqtəyi-nəzərini şərh etməyə imkan verilir.
3. İştirakçı dövlətlər valideynlərinin biri və ya hər ikisi ilə ayrılmış uşağın hər iki valideynlə müntəzəm əsasda şəxsi münasibətlər və birbaşa əlaqələr saxlamaq hüququna hörmət bəsləyirlər, bir şərtlə ki, bu münasibət və əlaqələr uşağın ən yaxşı maraqlarına zidd olmasın.
4. Belə ayrılıq iştirakçı dövlət tərəfindən qəbul edilmiş hər hansı qərardan irəli gəldikdə, məsələn, valideynlərdən birinin və ya hər ikisinin həbsə alınması, məhəbdə saxlanması, sürgünə göndərilməsi, ölkədən qovulması, yaxud ölməsi (o cümlədən həmin şəxsin dövlətin sərəncamında olduğu dövrdə hər hansı səbəb üzündən baş vermiş ölümü) ilə əlaqədar olduqda həmin iştirakçı dövlət ailənin qaib üzvünün/üzvlərinin olduğu yer barəsində valideynlərə, uşağa və ya, əgər lazım gələrsə, ailənin başqa üzvünə onların xahişi ilə lazımı məlumat verir, bir şərtlə ki, bu məlumatın verilməsi uşağın rifahına ziyan vurmasın. İştirakçı dövlətlər daha sonra təmin edirlər ki, bu cür xahişin yerinə yetirilməsi müvafiq şəxs/şəxslər üçün özlüyündə xoşagəlməz nəticələrə gətirib çıxarmasın.

Maddə 10

1. İştirakçı dövlətlərin 9-cu maddənin 1-ci bəndi üzrə öhdəliyinə uyğun olaraq uşağın və ya onun valideynlərinin ailənin qovuşması məqsədilə iştirakçı dövlətə gəlmək, yaxud oradan getmək barədə ərizələrinə iştirakçı dövlətlər tərəfindən müsbət, humanist və operativ tərzdə baxılmalıdır. İştirakçı dövlətlər daha sonra təmin edirlər ki, bu cür xahişin yerinə yetirilməsi ərizəçilər və onların ailə üzvləri üçün xoşagəlməz nəticələrə gətirib çıxarmasın.
2. Valideynləri müxtəlif dövlətlərdə yaşayan uşağın ixtiyarı var ki, xüsusi hallar istisna olmaqla, hər iki valideynlə müntəzəm əsasda şəxsi münasibətlər və birbaşa

əlaqələr saxlasın. Bu məqsədlə və iştirakçı dövlətlərin 9-cu maddənin 2-ci bəndi üzrə öhdəliyinə uyğun olaraq iştirakçı dövlətlər uşağın və onun valideynlərinin istənilən ölkəni, o cümlədən də öz ölkəsini tərk etmək hüququ barəsində yalnız elə məhdudiyətlər qüvvədədir ki, bu məhdudiyətlər qanunla müəyyən edilmişdir və dövlət təhlükəsizliyinin, ictimai asayişin, əhəlinin sağlamlığı və ya mənəviyyatının, yaxud digər şəxslərinin hüquq və azadlıqlarının mühafizəsi üçün zəruridir və bu Konvensiyada tanınan digər hüquqlara uyğun gələ bilər.

Maddə 11

1. İştirakçı dövlətlər uşağın bir yerdən başqa yerə qanunsuz aparılmasına və xaricdən geri qaytarılmasına qarşı mübarizə aparılması üçün tədbirlər görürlər.
2. Bu məqsədlə iştirakçı dövlətlər ikitərəfli və ya çoxtərəfli sazişlər bağlanmasına, yaxud qüvvədə olan sazişlərə qoşulmağa kömək edirlər.

Maddə 12

1. İştirakçı dövlətlər bu baxışlarını formalaşdırmağa qadir olan uşağı həmin baxışları özünə aid bütün məsələlərlə əlaqədar azad ifadə etmək hüququ ilə təmin edirlər, həm də uşağın baxışlarına onun yaşına və yetkinliyinə müvafiq sürətdə lazımi diqqət yetirilir.
2. Bu məqsədlə uşağa imkan verilir ki, ona aid hər hansı məhkəmə araşdırmasının və ya inzibati araşdırmanın gedişində ya bilavasitə, ya da nümayəndə, yaxud müvafiq orqan vasitəsilə onu milli qanunvericiliyin prosessual normalarında nəzərdə tutulan qaydada dinləsinlər.

Maddə 13

1. Uşaq öz fikrini azad ifadə etmək hüququna malikdir; bu hüquqa hər cür informasiya və ideyaları sərhədlərdən asılı olmayaraq, şifahi, yazılı və ya çap edilmiş formada, incəsənət əsərləri formasında, yaxud uşağın istədiyi digər vasitələrin köməyi ilə axtarmaq, almaq və vermək azadlığı daxildir.
2. Bu hüququn həyata keçirilməsinə bəzi məhdudiyətlər qoyula bilər, lakin həmin məhdudiyətlər qanunda nəzərdə tutulan və aşağıdakı məqsədlər üçün zəruri məhdudiyətlər ola bilər:
  - a) digər şəxslərin hüquqlarına və nüfuzuna hörmət üçün; və ya
  - b) dövlət təhlükəsizliyinin və ya ictimai asayişin, yaxud əhəlinin sağlamlığı və ya mənəviyyatının mühafizəsi üçün.

Maddə 14

1. İştirakçı dövlətlər uşağın fikir, vicdan və din azadlığına hörmət edirlər.
2. İştirakçı dövlətlər valideynlərin və müvafiq hallarda qanuni qəyyumların uşağın inkişaf etməkdə olan qabiliyyəti ilə uzlaşan metodlarla onun hüquqlarının həyata keçirilməsində uşağa rəhbərlik etmək hüquqlarına və vəzifələrinə hörmət bəsləyirlər.
3. Öz dininə və ya inamına etiqad etmək azadlığına yalnız elə məhdudiyətlər qoyula bilər ki, bu məhdudiyətlər qanunla müəyyən edilmiş olsun və dövlət təhlükəsizliyinin, ictimai asayişin, əhalinin mənəviyyat və sağlamlığının mühafizəsi, yaxud digər şəxslərin əsas hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi üçün zəruri olsun.

Maddə 15

1. İştirakçı dövlətlər uşağın assosiasiyalara üzv olmaq azadlığını və dinc yığıncaqlarda iştirak etmək azadlığını tanıyırlar.
2. Həmin hüququn həyata keçirilməsində hər hansı məhdudiyətlər tətbiq edilə bilməz, burada elə məhdudiyətlər istisna təşkil edir ki, onlar qanuna müvafiq sürətdə tətbiq olunur və demokratik cəmiyyətdə dövlət təhlükəsizliyi və ya ictimai təhlükəsizlik, ictimai asayiş baxımından, əhalinin sağlamlığı və ya mənəviyyatının mühafizəsi, yaxud digər şəxslərin hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi üçün zəruridir.

Maddə 16

1. Heç bir uşaq onun şəxsi həyat, ailə həyatı, mənzilinin toxunulmazlığı və ya yazışma sirri hüququnun həyata keçirilməsinə özbaşınalıqla və ya qanunsuz sürətdə müdaxilə obyektinə, yaxud onun şərəf və nüfuzuna qanunsuz qəsd edilmək obyektinə ola bilməz.
2. Uşaq belə müdaxilə və ya qəsdə qarşı qanunsuz müdafiə olunmaq hüququna malikdir.

Maddə 17

İştirakçı dövlətlər kütləvi informasiya vasitələrinin mühüm rol oynadığını qəbul edir və təmin edirlər ki, uşaq müxtəlif milli və ya beynəlxalq mənbələrdən informasiya və materiallar, xüsusən uşağın sosial, mənəvi və əxlaqi rifahına, habelə sağlam fiziki və psixi inkişafına köməyə yönəldilmiş informasiya və materialları ala bilsin. Bu məqsədlə iştirakçı dövlətlər:

- a) kütləvi informasiya vasitələrini uşaq üçün sosial və mədəni baxımdan faydalı olan və 29-cu maddənin ruhuna uyğun gələn informasiya və materialları yaymağa həvəsləndirirlər;

- b) müxtəlif mədəni, milli və beynəlxalq mənbələrdən alınan belə informasiya və materialların hazırlanması, mübadiləsi və yayılması sahəsində beynəlxalq əməkdaşlığa həvəsləndirirlər;
- v) uşaq ədəbiyyatının buraxılmasını və yayılmasını həvəsləndirirlər;
- q) kütləvi informasiya vasitələrini azlıq təşkil edən xalqların hər hansı qrupuna və ya yerli əhaliyə mənsub olan uşağın dil ilə bağlı ehtiyaclarını xüsusi diqqət yetirməyə həvəsləndirirlər;
- ğ) 13-cü və 18-ci maddələrin müddəalarını nəzərə alaraq, uşağın rifahına zərər gətirən informasiya və materiallardan uşağın qorunmasının lazımi prinsiplərini hazırlamağa həvəsləndirirlər.

Maddə 18

1. İştirakçı dövlətlər uşağın tərbiyəsi və inkişafı üçün hər iki valideynin birlikdə və eyni dərəcədə məsuliyyət daşıdığına dair prinsipin tanınmasını təmin etməkdən ötrü mümkün olan bütün səyləri göstərirlər. Uşağın tərbiyəsi və inkişafı üçün əsas məsuliyyəti valideynlər və ya müvafiq hallarda qanuni qəyyumlar daşıyırlar. Uşağın ən yaxşı maraqları onların əsas qayğı obyektidir.
2. Bu Konvensiyada şərh olunmuş hüquqların həyata keçirilməsinə təminat verilməsi və kömək göstərilməsi məqsədilə iştirakçı dövlətlər valideynlərə və qanuni qəyyumlara uşaqların tərbiyəsi ilə bağlı öz vəzifələrini yerinə yetirməkdə onlara lazımi kömək edir və uşaq tərbiyə müəssisələri şəbəkəsinin inkişafını təmin edirlər.
3. İştirakçı dövlətlər bütün lazımi tədbirlər görürlər ki, valideynləri işləyən uşaqların onlara baxmaq üçün nəzərdə tutulan idarələrdən istifadə etmək hüququna malik olması təmin edilsin.

Maddə 19

1. İştirakçı dövlətlər uşağı valideynlər, qanuni qəyyumlar və ya uşağa qayğı göstərən hər hansı digər şəxs tərəfindən fiziki, yaxud psixoloji zorakılığın, təhqirin və ya istismarın, o cümlədən də seksual sui-istifadənin hər cür formalarından qorumaq məqsədilə bütün lazımi qanunvericilik, inzibati, sosial və maarifçilik tədbirlərini görürlər.
2. Lazım gələrsə, bu cür müdafiə tədbirlərinə uşağa və onun qayğısına qalan şəxslərə zəruri kömək göstərilməsi məqsədilə sosial proqramlar hazırlamaq üçün, habelə uşaqla yuxarıda sadalanmış kobud rəftar hallarının qarşısının alınmasının və aşkara çıxarılmasının digər formalarını həyata keçirmək, bu hallar barədə məlumat

vermək. Ona baxmaq, onu təhqiqata göndərmək, uşağı müalicə etmək və sonrakı tədbirləri görmək, habelə, lazım gələrsə, məhkəmə prosesinə başlamaq üçün səmərəli qaydalar daxildir.

Maddə 20

1. Öz ailə mühitindən müvəqqəti və ya daimi mərhum olan, yaxud özünün ən yaxşı mənafeyi naminə belə mühitdə qala bilməyən uşaq dövlət tərəfindən xüsusi müdafiə edilmək və ona yardım göstərilmək hüququna malikdir.
2. İştirakçı dövlətlər öz milli qanunlarına uyğun olaraq belə uşağa baxılması üsulunun dəyişdirilməsini təmin edirlər.
3. Belə baxma üsulu uşağın şəriətə görə «kəfalət»ə, yəni tərbiyəyə verilməsindən, habelə övladlığa götürülməsindən, lazım gəldikdə isə, uşaqlara baxan müvafiq müəssisələrə qoyulmasından ibarət ola bilər. Uşağa baxılması üsulunun dəyişdirilməsi variantları müzakirə edilərkən uşağın tərbiyəsinin varisliyinin məqsədəuyğunluğu və onun etnik mənşəyi, dini və mədəni mənsubiyyəti və ana dili lazımı dərəcədə nəzərə alınmalıdır.

Maddə 21

Övladlığa götürmə sistemini qəbul edən və yaxud bu sistemin həyata keçirilməsinə icazə verən iştirakçı dövlətlər uşağın ən yaxşı maraqlarının ilk növbədə nəzərə alınmasını təmin edirlər və onlar:

- a) təmin edirlər ki, uşağın övladlığa götürülməsinə ancaq səlahiyyətli orqanlar icazə versinlər. Bu orqanlar tətbiq edilən qanunla və qaydalara uyğun olaraq və işə aid bütün səhih məlumat əsasında müəyyən edirlər ki, uşağın valideynlər, qohumlar və qanuni qəyyumlar barəsində statusuna görə övladlığa götürmə mümkündür və əgər tələb olunursa, əlaqədar şəxslər lazım ola biləcək belə məsləhətləşmə əsasında övladlığa götürməyə öz dərk edilmiş razılığını versinlər;
- b) təsdiq edirlər ki, uşağın başqa bir ölkədə övladlığa götürülməsi ona baxmağın alternativ üsulu hesab oluna bilər, bir şərtlə ki, uşaq onun tərbiyə olunmasını və ya övladlığa götürülməsini təmin edə bilməyəcək ailəyə tərbiyə edilməyə, yaxud saxlanmağa verilə bilməsin və uşağın doğulduğu ölkədə ona münasib qaydada baxılmasının təmin edilməsi mümkün olmasın;
- v) təmin edirlər ki, uşaq başqa bir ölkədə övladlığa götürüldükdə ölkənin daxilində övladlığa götürülmə ilə əlaqədar tətbiq edilən eyni təminat və normalar tətbiq olunsun;
- q) bunu təmin etmək məqsədilə bütün lazımı tədbirləri görürlər ki, başqa ölkədə övladlığa götürmə tədbirində uşağın yerbəyer edilməsi bununla bağlı şəxslərin əsassız olaraq maliyyə mənfəəti əldə etməsinə gətirib çıxarmasın;

ğ) zəruri hallarda ikitərəfli və çoxtərəfli razılaşmalar, yaxud sazişlər bağlanması yolu ilə bu maddənin məqsədlərinə nail olmağa kömək edir və bunun əsasında təmin edirlər ki, uşağın başqa bir ölkədə yerbəyer edilməsi səlahiyyətli hakim dairələr və ya orqanlar tərəfindən həyata keçirilsin;

Maddə 22

1. İştirakçı dövlətlər qaçqın statusu almaq istəyən və ya tətbiq edilə bilən beynəlxalq, yaxud daxili hüquq və qaydalara müvafiq sürətdə qaçqın sayılan, valideynləri və ya hər hansı digər şəxs tərəfindən istər müşayiət edilən, istərsə də müşayiət edilməyən uşağı bu Konvensiyada və göstərilən dövlətlərin iştirakçısı olduğu insan hüquqlarına dair digər beynəlxalq sənədlərdə və ya humanitar sənədlərdə əksini tapmış hüquqlardan istifadə edilməsində lazımı müdafiə və humanitar yardımla təmin etmək üçün zəruri tədbirləri görürlər.

2. Bu məqsədlə iştirakçı dövlətlər belə uşağın müdafiəsi və ona kömək göstərilməsi hər hansı qaçqın uşağın öz valideynlərini və ya digər ailə üzvlərini axtarıb tapması, öz ailəsinə qovuşmaqdan ötrü gərəkli məlumat alması üçün Birləşmiş Millətlər Təşkilatının və onunla əməkdaşlıq edən digər səlahiyyətli hökumətlərarası təşkilatların və ya qeyri-hökumət təşkilatlarını bütün səylərinə lazım bildikdə kömək edirlər. Valideynlər və ya digər ailə üzvləri tapıla bilmədikdə belə uşaq, eləcə də hansı səbəbdənsə öz ailə mühitindən daimi və ya müvəqqəti məhrum olmuş istənilən digər uşaq, bu Konvensiyada nəzərdə tutulduğu kimi, eyni qaydada müdafiə edilir.

Maddə 23

1. İştirakçı dövlətlər təsdiq edirlər ki, əqli və ya fiziki çatışmazlıq olan uşaq onun ləyaqətini təmin edək, onun özünə inamını artıran və cəmiyyətin həyatında fəal iştirakını asanlaşdıran şəraitdə dəyərli və ləyaqətli həyat sürməlidir.

2. İştirakçı dövlətlər əqli və ya fiziki çatışmazlığı olan uşağın ona xüsusi qayğı göstərilməsi hüququnu təsdiq edir və belə hüquqa malik olan uşağa və ona qayğı üçün məsuliyyət daşıyanlara mövcud imkanlar daxilində yardım göstərilməsini həvəsləndirir və təmin edirlər. Xahişlə müraciət edilmiş bu yardım uşağın vəziyyətinə və onun valideynlərini, yaxud uşağa qayğını təmin edən digər şəxslərin vəziyyətinə müvafiq olmalıdır.

3. Əqli və ya fiziki çatışmazlığı olan uşağın xüsusi ehtiyacları olduğu təsdiq edildikdə bu maddənin 2-ci bəndinə müvafiq sürətdə ona imkan daxilində pulsuz yardım verilir və bu zaman valideynlərin, yaxud uşağa qayğını təmin edən digər şəxslərin maliyyə ehtiyatları nəzərə alınır. Bundan məqsəd əqli və ya fiziki çatışmazlığı olan uşağın təhsil, peşə hazırlığı, tibbi xidmət, sağlamlığın bərpası,

əmək fəaliyyətinə hazırlıq sahəsində xidmətlərindən səmərəli istifadə etməsini və istirahət vasitələrindən bəhrələnməsini elə təmin etməkdir ki, bunlar uşağın sosial həyata imkan daxilində daha geniş cəlb edilməsinə və uşağın mədəni və mənəvi inkişafı da daxil olmaqla şəxsiyyətinin püxtələşməsinə nail olmağa gətirib çıxarsın.

4. İştirakçı dövlətlər profilaktiki səhiyyə və əqli, fiziki çatışmazlıq olan uşaqların tibbi, psixoloji və funksional müalicəvi sahəsində müvafiq məlumat mübadiləsinə, o cümlədən də sağlamlığın bərpası metodların, ümumtəhsil və peşə hazırlığı barədə məlumatın yayılmasına, habelə bu məlumatdan istifadə olmasına beynəlxalq əməkdaşlıq ruhunda kömək edirlər ki, iştirakçı dövlətlərə bu sahədə öz imkanları yaxşılaşdırmağa, biliklərini zənginləşdirməyə və öz təcrübəsini artırmağa şərait yaratsınlar. Bununla əlaqədə olaraq inkişaf etməkdə olan ölkələrin tələbatına xüsusi diqqət yetirilməlidir.

Maddə 24

1. İştirakçı dövlətlər uşağın ən təkmil səhiyyə sistemi xidmətlərindən və xəstəliklərin müalicəsi və sağlamlığın bərpası vasitələrindən istifadə etmək hüququ olduğunu təsdiq edirlər. İştirakçı dövlətlər təmin etməyə çalışırlar ki, heç bir uşaq səhiyyə sisteminin belə xidmətlərindən istifadə üçün öz hüququndan məhrum olmasın.

2. İştirakçı dövlətlər həmin hüququn tamamilə həyata keçirilməsinə çalışır və lazımi tədbirlər görürlər ki:

a) körpələr və uşaqlar arasında ölüm hallarının səviyyəsi aşağı düşsün;

b) ilkin tibbi-sanitar yardımının inkişafına birinci növbədə diqqət yetirmək şərti ilə bütün uşaqlara lazımi tibbi yardım göstərilməsi və onların sağlamlığının mühafizəsi təmin edilsin;

v) xəstəliklərə və doyunca yeməməyə qarşı mübarizə aparılsın, o cümlədən ilkin tibbi-sanitar yardımı çərçivəsində, digər vasitələrlə yanaşı, asanlıqla əldə olunan texnologiyasının tətbiq edilməsi kifayət qədər qidalı ərzaq və təmiz içməli su verilməsi yolu ilə, ətraf mühitin çirklənməsi təhlükəsini və riskini nəzərə alaraq mübarizə aparılsın;

q) analara doğumdan əvvəl və sonrakı dövrlərdə səhhətin mühafizəsi sahəsində lazımi xidmət göstərilsin;

ğ) uşaqların sağlamlığı və yedizdirilməsi əmizdirməni üstünlükləri, gigiyena, uşağın yaşadığı mühitin sanitariyası və bədbəxt hadisələrin qarşısının alınması barədə cəmiyyətin bütün təbəqələrinə, xüsusən valideynlərə və uşaqlara məlumat verilməsi, habelə onların təhsil alması və belə biliklərdən istifadə etməkdə onlara kömək göstərilməsi təmin edilsin;

d) profilaktiki tibbi yardım və ailənin böyüklüyünün planlaşdırılması sahəsində maarifçilik işi və xidmətlər inkişaf etdirilsin.

3. İştirakçı dövlətlər uşaqların sağlamlığına mənfi təsir göstərən ənənəvi praktikanın ləğv edilməsi məqsədilə hər cür səmərəli və lazımi tədbirləri görürlər. 4. İştirakçı dövlətlər bu maddədə təsdiq olunan hüququn tamamilə həyata keçirilməsinə tədricən nail olmaq məqsədilə beynəlxalq əməkdaşlığı həvəsləndirməyi və inkişaf etdirməyi öhdələrinə götürürlər.

Maddə 25

İştirakçı dövlətlər uşağa baxılması, onun müdafiəsi və ya fiziki yaxud psixi müalicəsi məqsədilə səlahiyyətli orqanlar tərəfindən qəyyumluğa verilmiş uşağın keçdiyi müalicənin və onun haqqında belə qəyyumluqla bağlı bütün digər şəraitin vaxtaşırı qiymətləndirilməsi barədə uşağın hüququnu təsdiq edirlər.

Maddə 26

1. İştirakçı dövlətlər hər bir uşağı sosial sığorta da daxil olmaqla sosial təminat imtiyazlarından istifadə etmək hüququnu tanıyır və öz milli qanunvericiliyinə uyğun olaraq bu hüququn tamamilə həyata keçirilməsinə nail olmaq üçün lazımi tədbirləri görürlər.

2. Lazım olduqca bu imtiyazlar mövcud ehtiyatlar və uşağın imkanları və onun saxlanması üçün məsuliyyət daşıyan şəxslərin imkanları, habelə uşaq tərəfindən və ya onun adından nemətlər alınması ilə bağlı istənilən mülahizələr nəzərə alınaraq verilir.

Maddə 27

1. İştirakçı dövlətlər hər bir uşağın fiziki, əqli, mənəvi, əxlaqi və sosial inkişafı üçün lazım olan həyat səviyyəsinə malik olmaq hüququnu təsdiq edirlər.

2. Valideyn(lər) və ya uşağı tərbiyə edən digər şəxslər uşağın inkişafı üçün lazım olan həyat şəraitini öz bacarıqları və maliyyə imkanları daxilində təmin etməyə görə əsas məsuliyyəti daşıyırlar.

3. İştirakçı dövlətlər valideynlərə və uşaqları tərbiyə edən digər şəxslərə həmin hüququn həyata keçirilməsində kömək göstərilməsi üçün öz milli şəraitinə müvafiq sürətdə və öz imkanların daxilində lazımi tədbirləri görür və lazım gələrsə, maddi yardım göstərir və xüsusən ərzaqla, paltarla və mənzillə təmin edilməyə dair proqramları dəstəkləyirlər.

4. İştirakçılar dövlətlər valideynlər və ya uşaq üçün maliyyə məsuliyyəti daşıyan digər şəxslər tərəfindən istər iştirakçı dövlətin daxilində, istərsə də xaricdə uşağın

saxlanmasının bərpa olunmasını təmin etmək sahəsində bütün lazımi tədbirləri görürlər. Məsələn, əgər uşaq üçün maliyyə məsuliyyəti daşıyan şəxs və uşaq müxtəlif dövlətlərdən yaşayırlarsa, iştirakçı dövlətlər beynəlxalq sazişlərə qoşulmağa və ya belə sazişlər bağlanmasına, habelə digər müvafiq razılaşmalar əldə olunmasına kömək edirlər.

Maddə 28

1. İştirakçı dövlətlər uşağın təhsil almaq hüququnu tanıyır və bərabər imkanlar əsasında bu hüququn həyata keçirilməsinə təcridən nail olmaq məqsədilə olar:

- a) pulsuz və icbari ibtidai təhsil sistemi tətbiq edirlər;
- b) istər ümumi orta təhsilin, istərsə də orta peşə təhsilinin müxtəlif formalarının inkişaf etdirilməsinin həvəsləndirir, bu təhsilin bütün uşaqlar üçün mümkün olmasını təmin edir və pulsuz təhsil sisteminin tətbiq olunması və lazım gələrsə maliyyə yardımı göstərilməsi kimi zəruri tədbirlər görürlər;
- v) bütün lazımi vasitələrin köməyi ilə hər kəsin bacarığı əsasında hamı üçün ali təhsilin mümkün olmasını təmin edirlər;
- q) təhsil və peşə hazırlığı sahəsində məlumat və materialların bütün uşaqların əldə etməsi imkanını təmin edirlər;
- ğ) məktəbdə müntəzəm davamiyyətə kömək göstərilməsi və məktəbi tərk edən şagirdlərin sayının azalması sahəsində tədbirlər görürlər;

2. İştirakçı dövlətlər məktəb intizamının uşağın insan ləyaqətinə hörməti əks etdirən metodların köməyi ilə və bu Konvensiyaya müvafiq sürətdə təşkil olunmasını təmin etmək üçün bütün lazımi tədbirləri görürlər.

3. İştirakçı dövlətlər bütün dünyada cəhalətin və savadsızlığın ləğvinə kömək göstərilməsi və elmi-texniki biliklərə və təlimin müasir metodlarına yiyələnməyin asanlaşdırılması məqsədilə təhsilə aid məsələlərdə beynəlxalq əməkdaşlığı həvəsləndirir və inkişaf etdirirlər. Bununla əlaqədar olaraq inkişaf etməkdə olan ölkələrin tələbatına xüsusi diqqət yetirilməlidir.

Maddə 29

1. İştirakçı dövlətlər razılaşırlar ki, uşağın təhsili aşağıdakı məqsədlərə yönəldilməlidir:

- a) uşağın şəxsiyyətinin, istedadının, əqli və fiziki bacarığının ən tam həcmdə inkişaf etdirilməsinə;
- b) insan hüquqlarına və əsas azadlıqlara, habelə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Nizamnaməsində bəyan edilmiş prinsiplərə hörmət tərbiyə olunmasına;

- v) uşağın valideynlərinə, onun mədəni özgürlüyünə, dilinə və dəyərlərinə, uşağın yaşadığı ölkənin və onun əslən olduğu ölkənin milli dəyərlərinə, onun öz sivilizasiyalarından fərqlənən sivilizasiyalara hörmət tərbiyə edilməsinə;
- q) uşağın azad cəmiyyətdə anlaşma, sülh, dözümlük, kişilərlə qadınların hüquq bərabərliyi və bütün xalqlar, etnik, milli və dini qruplar arasında, habelə yerli əhali sırasında olan şəxslər arasında dostluq ruhunda şüurlu həyata hazırlanmasına;
- ğ) ətraf mühitə hörmət tərbiyə edilməsinə.

2. Bu maddənin və ya 28-ci maddənin heç bir hissəsi ayrı –ayrı şəxslərin və orqanların təhsil müəssisələri yaratmaq və onlara rəhbərlik etmək azadlığının məhdudlaşdırılması yozulmur, bir şərtlə ki, bu maddənin 1-ci bəndində şərh olunmuş prinsiplərə daim əməl edilsin və belə təhsil müəssisələrində verilən dövlət tərəfindən qoyula bilən minimal normalara uyğun gəlməsi barədə tələblər yerinə yetirilsin.

Maddə 30

Etnik, dini baxımdan və dil baxımından azlıqların və ya yerli əhali sırasında olan şəxslərin yaşadıkları dövlətlərdə belə azlıqlara və ya yerli əhaliyə mənsub olan uşaq öz qrupunun digər üzvləri ilə birlikdə öz mədəniyyətindən bəhrələnmək, öz dininə etiqad bəsləmək və onun ayinlərini yerinə yetirmək, habelə ana dilindən istifadə etmək hüququndan məhrum oluna bilməz.

Maddə 31

1. İştirakçı dövlətlər uşağı istirahət etmək və asudə vaxta malik olmaq hüququnu, onun yaşına uyğun gələn oyunlarda və əyləncəli tədbirlərdə iştirak etmək və sərbəst surətdə mədəni həyatda iştirak etmək və incəsənətlə məşğul olmaq hüququnu tanıyırlar.
2. İştirakçı dövlətlər uşağın mədəni həyatda və yaradıcılıq həyatında hərtərəfli iştirak etmək hüququna hörmət bəsləyir və bu hüququ təşviq edir. Mədəni fəaliyyət və yaradıcılıq fəaliyyəti, asudə vaxt və istirahət üçün müvafiq və bərabər imkanlar verilməsinə kömək göstərirlər.

Maddə 32

1. İştirakçı dövlətlər uşağın iqtisadi istismardan və onun sağlamlığı üçün təhlükə törədən və ya təhsil almasında əngələ çevrilə biləcək, yaxud onun sağlamlığına və fiziki, əqli, mənəvi, əxlaqi və sosial inkişafına ziyan vura biləcək hər hansı işin yerinə yetirilməsinə müdafiə edilmək hüququnu tanıyırlar.
2. İştirakçı dövlətlər bu maddəni həyata keçirilməsini təmin etmək üçün qanunvericilik tədbirləri, inzibati və sosial tədbirlər, habelə təhsil sahəsində tədbirlər

görürlər. Bu məqsədlə digər beynəlxalq sənədlərin müvafiq müddəalarını rəhbər tutaraq iştirakçı dövlətlər:

- a) işə qəbul üçün minimal yaş həddi və ya minimal yaş hədləri müəyyən edirlər;
- b) iş gününün uzunluğu və əmək şəraiti haqqında lazımi tələblər müəyyən edirlər;
- v) bu maddənin səmərəli sürətdə həyata keçirilməsini təmin etmək üçün müvafiq cəza növləri və ya digər sanksiyalar nəzərdə tuturlar.

Maddə 33

İştirakçı dövlətlər müvafiq beynəlxalq müqavilələrdə nəzərdə tutulduğu kimi uşaqları narkotik vasitələrdə və psixotron maddələrdən qanunsuz istifadə etməkdən qorumaq və belə maddələrin qanuna zidd olaraq istehsalında və satılmasında uşaqlardan istifadə edilməsinə yol vermək üçün bütün lazımi tədbirləri, o cümlədən də qanunvericilik tədbirləri, inzibati və sosial tədbirlər, habelə təhsil sahəsində tədbirlər görürlər.

Maddə 34

İştirakçı dövlətlər uşağı seksual istismarın və seksual cəhətdən pis yola salınmağın bütün formalarından qorunmağı öhdələrinə götürürlər. Bu məqsədlə iştirakçı dövlətlər aşağıdakı halların qarşısını almaq üçün milli, ikitərəfli və çoxtərəfli səviyyələrdə bütün lazımi tədbirləri görürlər:

- a) uşağı hər cür qanunsuz seksual fəaliyyətə çəkmək və ya məcbur etmək;
- b) istismar məqsədilə uşaqlardan fahişəlikdə və ya digər qanunsuz seksual praktikada istifadə etmək;
- v) istismar məqsədilə uşaqlardan pornoqrafiyada və pornoqrafik materiallarda istifadə etmək.

Maddə 35

İştirakçı dövlətlər uşaqların istənilən məqsədlərlə və istənilən formada oğurlanmasının, uşaq alveri edilməsinin və ya onların qaçaqmalçılıqla məşğul olmasının qarşısını almaq üçün milli, ikitərəfli və çoxtərəfli səviyyələrdə bütün lazımi tədbirləri görürlər.

Maddə 36

İştirakçı dövlətlər uşağı onun rifahının istənilən cəhətinə ziyan vuran istismarın digər bütün formalarından müdafiə edirlər.

Maddə 37

İştirakçı dövlətlər təmin edirlər ki:

- a) heç bir uşaq işgəncələrə və ya rəftarın, yaxud cəzanın digər amansız, qeyri-insani və ya ləyaqəti alçaldan növlərinə məruz qalmasın. 18 yaşına çatmamış şəxslər

tərəfindən törədilmiş cinayətlərə görə nə ölüm cəzası, nə də azad edilmək imkanı nəzərdə tutulmayan ömürlük həbs cəzası kəsilmir;

b) heç bir uşaq qanunsuz olaraq və ya özbaşınalıqla azadlıqdan məhrum edilməsin. Uşağın həbsə alınması, tutulması və ya həbs cəzası çəkməsi qanuna uyğun olaraq həyata keçirilir və bunlarda son tədbir kimi və mümkün olan daha qısa müddət ərzində və müvafiq qaydada istifadə edilir;

v) azadlıqdan məhrum olunmuş hər bir uşaqla humanist və rəftar edilsin və onun şəxsiyyətinin ayrılmaz hissəsi kimi ləyaqətinə hörmət bəslənsin, onunla bir yaşda olan şəxslərin tələbatı nəzərə alınsın. Məsələn, azadlıqdan məhrum edilmiş hər bir uşaq məhəbdə yaşlılardan ayrı saxlanılmalı (əgər hesab edilsə ki, bunu uşağın ən yaxşı mənafeləri nəminə etmək gərək deyildir) və xüsusi hallar istisna olmaqla, öz ailəsi ilə yazışmaq və görüşmək yolu ilə əlaqə saxlamaq hüququna malik olmalıdır.

q) azadlıqdan məhrum edilmiş hər bir uşaq ləngidilmədən hüquqi və digər müvafiq yardım almaq hüququna, habelə onun azadlıqdan məhrum olunmasının qanuniliyini məhkəmə və ya digər səlahiyyətli, müstəqil və qərarlız orqan qarşısında sübuta yetirmək hüququna və istənilən belə prosesual tədbir barəsində onların tərəfindən təxirə salınmadan qərarlar çıxarılması hüququna malik olsun.

Maddə 38

1. İştirakçı dövlətlər silahlı münaqişələr zamanı onların barəsində tətbiq edilə biləcək və uşaqlara aid olan beynəlxalq humanitar hüquq normalarına hörmət bəsləməyi və onlara əməl olunmasını təmin etməyi öhdələrinə götürürlər.

2. İştirakçı dövlətlər bunu təmin etmək üçün bütün tədbirləri görürlər ki, 15 yaşına çatmayan şəxslər hərbi əməliyyatlarda birbaşa iştirak etməsinlər.

3. İştirakçı dövlətlər 15 yaşına çatmayan hər hansı şəxsi öz silahlı qüvvələrində hərbi xidmətə çağırmaqdan imtina edirlər. İştirakçı dövlətlər 15 yaşına çatan, lakin 18 yaşlı hələ tamam olmayan şəxslərin orduya cəlb edilməsi zamanı üstünlüyü daha yaşlı şəxslərə verməyə çalışırlar.

4. Silahlı münaqişələr zamanı mülki əhalinin müdafiəsi ilə bağlı beynəlxalq humanitar hüquq üzrə öz öhdəliklərinə uyğun olaraq iştirakçı dövlətlər silahlı münaqişəyə məruz qalmış uşaqların müdafiəsinin və onlara baxılmasının təmin edilməsi üçün mümkün olan bütün tədbirləri görürlər.

Maddə 39

İştirakçı dövlətlər hər hansı növ etinasızlığın, istismarın və ya sui-istifadənin, işgəncələrin, yaxud hər hansı digər sərt, rəhmsiz və ya ləyaqəti alçaldan rəftarın, yaxud silahlı münaqişələrin qurbanı olmuş uşağın fiziki və psixoloji cəhətdən

bərpasına və sosial re-inteqrasiyasına kömək etmək üçün bütün lazımi tədbirləri görürlər.

Maddə 40

1. İştirakçı dövlətlər cinayət qanunvericiliyini pozmuş hesab edilən, bu qanunvericiliyin pozulmasında təqsirləndirilən və ya müqəssir sayılan hər bir uşağın onunla elə bir rəftar hüququnu tanıyırlar ki, belə rəftar uşaqda ləyaqət və mənlilik hissələrinin inkişafına kömək edir, uşaqda insan hüquqlarına və başqalarının əsas azadlıqlarına hörməti möhkəmləndirir və bu zaman uşağın yaşı və onun re-inteqrasiyasına və cəmiyyətdə faydalı rolunu yerinə yetirməsinə kömək göstərilməsi arzusu nəzərə alınır.

2. İştirakçı dövlətlər bu məqsədlə və beynəlxalq sənədlərin müvafiq müddəalarını nəzərə alaraq təmin edirlər ki:

a) cinayət qanunvericiliyinin pozulduğu zaman milli və ya beynəlxalq hüquqla qadağan olunmayan hərəkətlərə və fəaliyyətsizliyə görə heç bir uşaq cinayət qanunvericiliyini pozmuş hesab edilməsin, onun pozulmasında təqsirləndirilməsin və müqəssir bilinməsin;

b) cinayət qanunvericiliyini pozmuş hesab edilən və ya onu pozmaqda təqsirləndirilən hər bir uşaq ən azı aşağıdakı təminatlara malik olsun:

I) onun təqsiri qanuna uyğun olaraq sübuta yetirilməyincə təqsirsizlik prezumpsiyası;

II) ona qarşı irəli sürülən ittihamlar barədə ona dərhal və bilavasitə, zəruri hallarda isə, onun valideynləri və ya qanuni qəyyumları vasitəsilə məlumat verilməsini və öz müdafiəsinə hazırlaşarkən və bunu həyata keçirərkən hüquqi yardım və digər lazımi yardım göstərilməsi;

III) qanuna uyğun olaraq vəkilin və ya digər müvafiq şəxsin iştirakı ilə məsələyə ədalətlə baxılarkən səlahiyyəti, müstəqil və qərəzsiz orqan, yaxud məhkəmə orqanı uşağın yaşı və ya onun valideynlərinin, yaxud qanuni qəyyumlarının vəziyyəti nəzərə alınaraq həmin məsələ barəsində təxirə salınmadan qərar çıxarsınlar, əgər bu, uşağın ən yaxşı maraqlarına zidd deyildirsə;

IV) şahid ifadələri verməyə və ya təqsiri boynuna almağa məcbur edilməkdən azad olmaq; ittiham şahidlərinin verdiyi ifadələrin ya müstəqil surətdə ya da digər şəxslərin köməyi ilə öyrənilməsi və müdafiə şahidlərinin bərabər hüquqla iştirakının və onların ifadələrlə tanış olmasının təmin edilməsi;

V) əgər hesab edilsə ki, uşaq cinayət qanunvericiliyini pozmuşdur, onda qanuna uyğun olaraq müvafiq qərara və bununla əlaqədar görülmüş hər hansı tədbirlərə səlahiyyəti, müstəqil və qərəzsiz yuxarı orqan, yaxud məhkəmə orqanı tərəfindən təkrar baxılması;

VI) əgər uşaq istifadə olunan dili başa düşmürsə və ya bu dildə danışa bilmirsə, tərcüməçinin pulsuz köməyi;
VII) məsələyə baxılmasının bütün mərhələlərində uşağın şəxsi həyatına tam hörmət edilməsi.

3. İştirakçı dövlətlər cinayət qanunvericiliyini pozmuş hesab edilən, onu pozmaqda təqsirləndirilən və ya müqəssir bilinən uşaqlara bilavasitə aid olan və qaydalar qəbul olunmasına, orqan və müəssisələr yaradılmasına kömək göstərməyə çalışırlar, o cümlədən:

- a) elə minimal yaş həddi müəyyən edirlər ki, bu həddən aşağı yaşda olan uşaqlar cinayət qanunvericiliyini pozmağa qadir hesab olunmur;
- b) zəruri və arzu olunan hallarda, insan hüquqlarını və hüquqi təminatları tamamilə gözləmək şərti ilə, məhkəmə təhqiqatından istifadə etmədən belə uşaqlara rəftar üçün tədbirlər görürlər.

4. Uşağa baxılması, qəyyumluq və nəzarət haqqında əsasnamə, məsləhət xidmətləri göstərilməsi, sınaq və peşə müddəti təyin edilməsi, tərbiyə verilməsi, təlim və peşə hazırlığı proqramları və tərbiyə müəssisələrində uşağa baxılmasını əvəz edən digər formalarda qayğı göstərilməsi kimi müxtəlif tədbirlərin olması zəruridir. Bundan məqsəd uşaqla elə rəftar təmin etməkdir ki, bu rəftar üsulu onun rifahına, habelə onun vəziyyətinə və cinayətin xarakterinə uyğun olsun.

Maddə 41

Bu konvensiya heç də uşağın hüquqlarının həyata keçirilməsinə daha çox kömək edən müddəaların və aşağıdakı sənədlərdə ola bilən müddəalara xələl gətirmir:

- a) iştirakçı dövlətin qanununda; yaxud
- b) həmin dövlət barəsində qüvvədə olan beynəlxalq hüquq normalarında.

II HİSSƏ

Maddə 42

İştirakçı dövlətlər lazımı və təsirli vasitələrdən istifadə edərək, Konvensiyanın prinsipləri və müddəaları barədə istər yaşlılara, istərsə də uşaqlara geniş məlumat verməyi öhdələrinə götürürlər.

Maddə 43

1. Bu Konvensiyaya müvafiq surətdə qəbul edilmiş öhdəliklərin yerinə yetirilməsində iştirakçı dövlətlər tərəfindən əldə olunmuş tərəqqini nəzərdən keçirmək məqsədilə Uşaq Hüquqları Komitəsi təsis edilir. Komitə aşağıdakı funksiyaları yerinə yetirir.

2. Komitə yüksək mənəvi keyfiyyətləri olan və bu Konvensiyanın əhatə etdiyi sahədə səriştəliliyi ilə tanınmış on ekspertdən ibarət olur. Komitənin üzvləri iştirakçı dövlətlər tərəfindən öz vətəndaşları sırasından seçilir və öz adlarından çıxış edirlər, əm də ədalətli coğrafi bölgüyə, habelə əsas hüquqi sistemlərə diqqət yetirilir.
3. Komitənin üzvləri siyahıya salınmış şəxslər sırasından gizli səsvermə yolu ilə seçilir. Həmin şəxslər iştirakçı dövlətlər tərəfindən irəli sürülür. Hər bir iştirakçı dövlət öz vətəndaşları sırasında bir nəfər irəli sürə bilər.
4. Komitəyə ilk seçkilər bu Konvensiya qüvvəyə mindiyi gündən altı ay gec olmayaraq, sonralar isə iki ildə bir dəfə keçirilir. Hər halda hər seçkilər gününə dörd ay qalmış Birləşmiş Millətlər təşkilatının Baş katibi iştirakçı dövlətlərə məktubla müraciət edərək, onlara iki ay ərzində öz namizədlərini təqdim etmək təklifi irəli sürür. Sonra Baş katib bu yolla irəli sürülmüş bütün şəxslərin siyahısını əlifba sırası ilə tərtib edir, siyahıda həmin şəxsləri irəli sürmüş iştirakçı dövlətləri göstərir və siyahını bu Konvensiyanın iştirakçısı olan dövlətlərə təqdim edir.
5. Seçkilər Birləşmiş Millətlər Təşkilatının idarələrində Baş katib tərəfindən çağırılan iştirakçı dövlətlərin müşavirələrində keçirilir. İştirakçı dövlətlərin üçdə iki hissəsinin yetərsay təşkil etdiyi müşavirələrdə o namizədlər Komitənin tərkibinə seçilmiş sayılırlar ki, onlar səsvermədə olmuş və iştirak etmiş iştirakçı dövlətlərin nümayəndələrinin səslərinin daha çoxunu və mütləq qazanmış olsunlar.
6. Komitənin üzvləri dördillik müddətə seçirlər. Onlar namizədlikləri təkrar irəli sürüldükdə yenidən seçilmək hüququna malikdirlər. İlk seçkilərdə seçilən beş nəfər üzvün səlahiyyət müddəti iki illik dövrün sonunda bitir; ilk seçkilərdən sonra dərhal bu beş nəfər üzvün adları müşavirə sədrinin atdığı püşklə müəyyənləşdirilir.
7. Komitənin hər hansı üzvü öldükdə və ya istefa verdikdə, yaxud o, Komitənin üzvü vəzifələrini hər hansı başqa səbəbə görə daha yerinə yetirə bilmədikdə, onda Komitənin həmin üzvünü irəli sürmüş olan iştirakçı dövlət öz vətəndaşları sırasında qalan müddətə digər ekspert təyin edir, bir şərtlə ki, həmin ekspert Komitə tərəfindən bəyənilsin.
8. Komitə öz iş üsulu qaydalarını müəyyən edir.
9. Komitə öz vəzifəli şəxslərini iki il müddətinə seçir.
10. Komitənin sessiyaları, bir qayda olaraq, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Mərkəzi idarələrində, yaxud Komitə tərəfindən müəyyənləşdirilmiş hər hansı digər

münasib yerdə keçirilir. Komitə öz sessiyalarını, bir qayda olaraq, hər il keçirir. komitənin sessiyasının davam etməsi müddəti bu Konvensiyanın iştirakçısı olan dövlətlərin müşavirəsində müəyyənləşdirilir və lazım gələrsə ona yenidən baxılır, bir şərtlə ki, müəyyən edilmiş müddət Baş Məclis tərəfindən bəyənilsin.

11. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının katibi Komitənin öz funksiyalarını bu Konvensiyaya müvafiq surətdə səmərəli həyata keçirməsi üçün lazımı işçilər heyəti və maddi vəsait ayırır.

12. Bu Konvensiyaya müvafiq surətdə təsis edilmiş Komitənin üzvləri Baş Məclisin qoyduğu qaydada və şərtlərlə təsdiq olunan məbləğdə haqq alırlar.

Maddə 44

1. İştirakçı dövlətlər Konvensiyada tanınmış hüquqların təsbit olunması sahəsində onların gördükləri tədbirlər haqqında və bu hüquqların həyata keçirilməsində əldə edilmiş tərəqqi haqqında Komitəyə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi vasitəsilə məruzələr təqdim etməyi öhdələrinə götürürlər:

- a) Konvensiya müvafiq iştirakçı dövlət üçün qüvvəyə mindikdən sonra iki il ərzində;
- b) sonralar hər beş ildən bir.

2. Həmin maddəyə müvafiq surətdə təqdim olunan məruzələrdə bu Konvensiya üzrə öhdəliklərin yerinə yetirilməsi dərəcəsinə təsir edən amillər və çətinliklər göstərir, əgər onlar varsa. Həmin ölkədə Konvensiyanın əhəmiyyətinin tamamilə başa düşüldüyündən Komitənin xəbərdar olması üçün məruzələrdə kifayət qədər məlumat də olur.

3. Komitəyə hərtərəfli ilkin məruzə təqdim etmiş olan iştirakçı dövlətə ehtiyac yoxdur ki, bundan əvvəl şərh edilmiş əsas məlumatı bu maddənin 16 bəndinə müvafiq surətdə təqdim olunan sonrakı sənədlərdə təkrarlansın.

4. Komitə iştirakçı dövlətlərdən bu Konvensiyanın həyata keçirilməsinə aid əlavə məlumat istəyə bilər.

5. Komitənin fəaliyyəti haqqında məruzələr İqtisadi və Sosial Şura vasitəsilə iki ildə bir dəfə Baş Məclisə təqdim olunur.

6. İştirakçı dövlətlər öz məruzələrini öz ölkələrində geniş aşkarlığını təmin edirlər.

Maddə 45

Konvensiyanın səmərəli surətdə həyata keçirilməsinə kömək göstərmək və bu Konvensiyanın əhatə etdiyi sahədə beynəlxalq əməkdaşlığı həvəsləndirmək məqsədilə:

a) Birləşmiş Millətlər Təşkilatının ixtisaslaşdırmış idarələrinin, Uşaq Fondunun və digər orqanlarının ixtiyarı var ki, bu Konvensiyanın onların səlahiyyətləri dairəsinə daxil olan müddələrinin həyata keçirilməsi məsələlərinə baxılarkən nümayəndə ilə təmsil edilsinlər. Komitə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının ixtisaslaşdırılmış idarələrinə. Uşaq Fonduna və digər mütəbər orqanlarına məqsədəuyğun saydığı halda təklif edə bilər ki, onların müvafiq səlahiyyətləri dairəsinə daxil olan sahələrdən Konvensiyanın həyata keçirilməsi barədə ekspertlərin rəyini təqdim etsinlər. Komitə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının ixtisaslaşdırılmış idarələrinə, Uşaq Fonduna və digər orqanlarına təklif edə bilər ki, onların fəaliyyət dairəsinə daxil olan sahələrdə Konvensiyanın həyata keçirilməsi haqqında məruzələr təqdim etsinlər;

b) İştirakçı dövlətlərin texniki məsləhət və ya yardım barədə xahiş olan, yaxud buna tələbat duyulduğunu göstərən hər hansı məruzələrini, habelə xahiş və ya göstərişlərlə əlaqədar Komitənin irad və təklifləri varsa, bunları Komitə məqsədə uyğun sayarsa Birləşmiş Millətlər Təşkilatının ixtisaslaşdırılmış idarələrinə, Uşaq Fonduna və digər mütəbər orqanlarına göndərir.

v) Komitə Baş Məclisə tövsiyə edə bilər ki, uşaq hüquqlarına aid ayrı-ayrı məsələlər barədə Baş Məclisin adından aparılmasını Baş katibə təklif etsin.

q) Komitə bu Konvensiyanın 44-cü və 45-ci maddələrinə müvafiq surətdə alınmış məlumat əsaslanan ümumi xarakterli təklifə tövsiyələr irəli sürə bilər. Ümumi xarakterli belə təklif və tövsiyələr marağı olan hər hansı iştirakçı dövlətə göndərilir və əgər iştirakçı dövlətlərin iradları varsa, bunlarla birlikdə Baş Məclisə məlumat verilir.

III HİSSƏ

Maddə 46

Bu Konvensiya onun bütün dövlətlər tərəfindən imzalanması üçün açıqdır.

Maddə 47

Bu Konvensiya təsdiq edilməlidir. Təsdiqnamələr saxlanılmaq üçün Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə təhvil verilir.

Maddə 48

Bu Konvensiya hər hansı bir dövlətin ona qoşulması üçün açıqdır. Konvensiyaya qoşulmaq haqqında sənədlər saxlanılmaq üçün Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə təhvil verilir.

Maddə 49

1. Bu Konvensiya iyirminci təsdiqnamə və ya Konvensiyaya qoşulmaq haqqında sənət Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə saxlanılmağa təhvil verildiyi gündən sonra otuzuncu gün qüvvəyə minir.

2. İyirminci təsdiqnamə və ya Konvensiyaya qoşulmaq haqqında sənət saxlanılmağa təhvil verildikdən sonra bu Konvensiyanı təsdiqləyən və ya ona qoşulan hər bir dövlət üçün bu Konvensiya həmin dövlət öz təsdiqnaməsini və ya ona qoşulmağı haqqında sənədini təhvil qüvvəyə minir.

Maddə 50

1. İstənilən iştirakçı dövlət düzəliş təklif etmək və onu Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə təqdim etmək ixtiyarına malikdir. Sonra Baş katib təklif olunmuş düzəlişin iştirakçı dövlətlərə göndərir və onlardan xahiş edir ki, həmin təkliflərə baxılması və bunlara dair səs vermə keçirməsi məqsədilə iştirakçı dövlətlərin konfransının çağırılıb-çağırılmaması barədə öz fikirlərini bildirsinslər. gər belə məlumat verildiyi gündən başlayaraq dörd ay ərzində iştirakçı dövlətlərin ən azı üçdə biri bu konfransın çağırılmasına tərəfdar olduğunu bildirərsə, onda Baş katib konfransın Birləşmiş Millətlər Təşkilatının himayəsi ilə çağırır. Bu konfransda olan və ya iştirak edən iştirakçı dövlətlərin əksəriyyəti tərəfindən qəbul edilmiş hər hansı düzəliş Baş Məclisin təsdiqinə verilir.

2. Bu maddənin 1-ci bəndinə müvafiq sürətdə qəbul olunmuş düzəliş onu Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Məclisi təsdiqlədikdən və iştirakçı dövlətlərin üçdə ikiyə bərabər çoxluğu qəbul etdikdən sonra qüvvəyə minir.

3. Qüvvədən mindikdən sonra bu düzəliş onu iştirakçı dövlətlər tərəfindən hökmən nəzərə alınır, digər iştirakçı dövlətlər isə bu Konvensiyanın müddəalarını onlar tərəfindən qəbul olunmuş hansı əvvəlki düzəlişləri hökmən həyata keçirirlər.

Maddə 51

1. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi dövlətlərin Konvensiyanı təsdiqlənməsi və ya ona qoşulması vaxtı onlar tərəfindən irəli sürülmüş qeyd-şərtlərin mətnini alır və bütün dövlətlərə göndərir.

2. Bu Konvensiyanın məqsəd və vəzifələri ilə bir araya sığmayan qeyd-şərtlər irəli sürülməsinə yol verilmir.

3. Qeyd-şərtlər Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə göndərilmiş müvafiq xəbərdarlıq yolu ilə istənilən vaxt ləğv edilə bilər. Sonra Baş katib bu barədə bütün

dövlətlərə məlumat verir. Belə xəbərdarlıq onu Baş katib aldığı gündən qüvvəyə minir.

Maddə 52

Hər hansı iştirakçı dövlət bu Konvensiyanı Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə yazılı xəbərdarlıq göndərmək yolu ilə ləğv edə bilər. Ləğv etmə Baş katib tərəfindən xəbərdarlıq alındığı vaxtdan bir il keçdikdən sonra qüvvəyə minir.

Maddə 53

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi bu Konvensiyanın depozitarisi təyin edilir.

Maddə 54

Bu Konvensiyanın əsl saxlanılmaq üçün Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə təhvil verilir, həm də onun ingilis, ərəb, ispan, çin, rus və fransız dillərində olan mətnləri eyni qüvvəyə malikdir. Yuxarıdakıların doğruluğunu təsdiq etmək üçün aşağıda imza atmış səlahiyyətli nümayəndələr öz hökumətləri tərəfindən həmin məqsədlə lazımı qaydada vəkil edilmiş nümayəndələr bu Konvensiyanı imzaladılar.

-
1. *Qətnamə 217 A (III)*
  2. *Bax. Qətnamə 2200 A (XXI), əlavə*
  3. *Bax. League of Nations Official Journal, Special Supplement №21, October 1924, p. 43*
  4. *Qətnamə 1386 (X) preambulanın üçüncü bəndi.*
  5. *Qətnamə 41/85, əlavə*
  6. *Qətnamə 40/33, əlavə*
  7. *Qətnamə 3318 (XXIX) .*

«İNSAN VƏ UŞAQ HÜQUQLARI» MÖVZUSU ÜZRƏ ƏLAVƏ MƏLUMAT MƏNBƏLƏRİ

AVROPA ŞURASI <http://www.coe.int>

• KOMPAS

Gənclər üçün insan hüquqları üzrə dərslik

Məzmun: Kitab «insan hüquqları» mövzusunun öyrənilməsinə kompleks yanaşma kimi çıxış edir. Beş bölmədən ibarətdir. Dərslərin aparılması üçün müəllimin bütün kitabı öyrənməsinə ehtiyac yoxdur-maraq doğuran mövzuya vurğu edilməsi kifayətdir.

Dərc edilmişdir: 2002-ci ilin mayı.

İSBN: 92-871-4880-5

İnternetdə ünvanı: <http://eysb.coe.int/compass/>

• İNSAN HÜQUQLARI ÜZRƏ AVROPA KONVENSIYASI

Müəllimlər üçün əsas material

Məzmun: Qovluq iki bölmədən ibarətdir. Orada ayrı-ayrı vərəqlərdə nəşrin tətbiqinə aid bir sıra əsas məlumatlar və Avropa Şurası haqqında ümumi informasiya əks olunmuşdur. Nəşr İnsan Hüquqları üzrə Avropa Konvensiyasının məzmunu ilə tanış edir, Konvensiyanın təcrübədə tətbiqi haqqında məlumat verir, Avropa Şurasının digər əsas fəaliyyət istiqamətlərini və onun gələcək fəaliyyətinə dair təklifləri əhatə edir. On əlavə vərəqdə Konvensiyanın ixtisar olunmuş variantı, müəllim üçün didaktik material və şagirdlərlə iş nümunəsi təqdim olunmuşdur.

Dərc edilmişdir: 2001-ci ilin apreli

İnternetdə ünvanı: http://www.coe.int/T/E/Com/About_Coe/Brochures/fiche_dhIndex.asp#TopOfPage

• TƏLİM VƏ TƏHSİL ÜZRƏ DƏRSLİK

Gənc və yaşlıların qeyri-rəsmi beynəlxalq təhsil və mədəniyyət sahəsində tərbiyəsinə yardım üçün fikir, mənbə, metodika və fəaliyyət növləri

Məzmun: Nəşr iki hissəyə ayrılır. İlk hissədə mədəniyyət sahəsində tərbiyənin əsas anlayışları əks olunmuşdur. İkinci hissədə fəaliyyət növləri, metodika və mənbələr göstərilir. Sözügedən nəşr stereotiplər, xürafat, ayrıseçkilik, ksenofobiya, antisemitizm, irqçilik və s. kimi məsələlərin nəzərdən keçirilməsi üçün çox yaxşı didaktik materialdır.

Dərc edilmişdir: 1998-ci ilin dekabrı

İnternetdə ünvanı: http://www.coe.int/T/E/human%5Frights/Ecri/3-Educational_resources/Education_Pack/Education_Pack_pdf.pdf

UNESCO <http://portal.unesco.org>

• *XALQLAR ARASINDA QARŞILIQLI ANLAMA QABİLİYYƏTİNİN TƏRBİYYƏSİ – YAYILAN FİKİR*

Məzmun: Broşurdə YUNESKO-nun son onilliklərdə qarşılıqlı anlama qabiliyyətinin tədrisi və tərbiyyəsi istiqamətində söyləri təsvir olunur. Orada müasir dünyanın xalqları üçün vacib olan, insan hüquqları, sülh və demokratiyaya dair fikir zənginliyi və rəngarəngliyi, təcrübə və rəylər təqdim olunmuşdur. Müəllim və şagirdlər üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Dərc edilmişdir: 1996-cı ildə.

İnternetdə ünvanı: <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001248/124833e.pdf>

UNİCEF <http://unesco.org>

• *DEMOKRATİK QƏRARLARIN QƏBUL EDİLMƏSİNDƏ UŞAQLARIN İŞTİRAKININ TƏŞVİQ EDİLMƏSİ*

Məzmun: Sözügedən nəşrdə əsas diqqət uşaq və gənclərin ictimai həyatda iştirakı məsələlərinə ayrılır. Uşaq hüquqları haqqında Konvensiya əsasında orada gənclərin onun maraqlarına toxunan qərarların qəbul edildiyi hər yerdə (ailə, məktəb, gənc vətəndaşın yaşadığı yaşayış məntəqəsi, gənclər təşkilatı və digər təşkilatlar) bütün səviyyələrdə aktiv iştirakının vacibliyi əsaslandırılır. Bir sıra ölkələrdə müsbət təcrübədən misallar gətirilir.

Dərc olunmuşdur: 2001-ci il.

İSBN: 88-85401-73-2

• *MƏN NECƏ YAŞAYIRAM*

Məzmun: Nəşr 9-12 yaşlı uşaqlar üçün nəzərdə tutulmuşdur. Uşaqlara anlaşılıq tərzdə dünyada uşaq hüquqlarına necə riayət edilməsi təqdim olunmuşdur. Öz həmyaşdaşlarının ayrılıqda tarixləri ilə tanış olaraq, oxucu onların həyat şəraiti və dünyanın daha yaxşı olacağı barədə arzuları ilə tanış olacaqdır.

Dərc olunmuşdur: 2001-ci il

İSBN: 0-7894-8859-0

BEYNƏLXALQ AMNİSTİYA <http://www.amnesty.org>

• *İLK ADDIMLAR*

“İnsan hüquqları” mövzusunun tədrisi üzrə metodik dərslik

Məzmun: Dərslik müəllim və bu və ya digər tərzdə cavanlar arasında pedaqoji fəaliyyətlə məşğul olan və müəllim kimi özünün fəaliyyət dairəsinə insan hüquqları

mövzusunı daxil etmək istəyənlər üçün nəzərdə tutulmuşdur. Dərslık ibtdai və orta məktəb şagirdləri ilə iş üçün nəzərdə tutulmuşdur. Geniş tərkibli arayış ədəbiyyatı və İnternet saytlarına istinadlar, eləcə də müxtəlif təşkilatların ünvanlarını ehtiva edir.

Nəşriyyat: Amnesty İnternational

Dərc olunmuşdur: 1997-ci il (London)

İnternetdə ünvanı: <http://erc.hrea.org/Library/teachers/firt-steps.html>

• *UŞAQLAR ÜÇÜN İNSAN HÜQUQLARI HAQQINDA*

3-12 yaş arası uşaqlara “insan hüquqları” mövzusunun tədrisi üzrə dərs proqramı

Məzmun: Kitab hər biri Uşaq hüquqları haqqında BMT Bəyannaməsinin ayrı-ayrı prinsiplərinə həsr olunan on bölmədən ibarətdir. Kitabda təsvir olunmuş metodikalar tarix, sosiologiya, riyaziyyat və bədən tərbiyəsi fənlərinin tədrisində istifadə oluna bilər.

Dərc olunmuşdur: 1992-ci il

İNSANLARIN TƏHLÜKƏSİZLİK ŞƏBƏKƏSİ

• *İNSAN HÜQUQLARININ DƏRKİ – “İNSAN HÜQUQLARI”*

MÖVZUSU ÜZRƏ DƏRSLƏRİN APARILMASI ÜÇÜN DƏRSLİK

Məzmun: Mədəniyyət sahəsində müxtəlifliyin və insan hüquqlarının universallığının diqqətə alınması prinsipinə əsaslanan “insan hüquqları” mövzusunun tədrisi üzrə kompleks dərslık. Gənc və yaşlılara “insan hüquqları” mövzusunun tədrisi üzrə bir sıra pedaqoji vasitələr ehtiva edir.

Nəşriyyat: Avropa İnsan hüquqları və Demokratiyanın Trening və Tədqiqat Mərkəzi – Graz

Dərc olunmuşdur: 2003-cü il

İSBN: 3-214-08322-8

İNSAN HÜQUQLARININ TƏDRİSİ CƏMİYYƏTLƏRİ – HREA

• *“İNSAN HÜQUQLARI” MÖVZUSU ÜZRƏ ÜMUMİ TƏHSİL:*

Müəllim və tərbiyəçilər üçün 24 çalışma

Məzmun: Qeyri-rəsmi təhsil üzrə dərslık. Baxılan məsələlər: qadın və uşaqlar; şəxsi ləyaqətə hörmət; insanın hüquq və öhdəliklərinin qarşılıqlı əlaqəsi; vətəndaş cəmiyyətinin formalaşması; xürafatla mübarizə; “qüvvənin möhkəmləndirilməsi üçün məlumat”. Dərslık müxtəlif mühit və mədəniyyətlərə tətbiq edilə biləcək metodikalar təqdim edir. Bu metodikalar isə, həmçinin rəsmi təhsildə də istifadə oluna bilər.

Dərc olunmuşdur: 2000-ci il

İSBN: 0-9706059-0-0

İnternetdə ünvanı: <http://www.hrea.org/pubs/claude00.html>

• *HUMAN RIGHTS EDUCATION RESOURCE BOOK/ "İNSAN HÜQUQLARI" NIN TƏDRİSİ ÜZRƏ DƏRSLİK*

Məzmun: "insan hüquqları" mövzusunda tədris aparən beynəlxalq təşkilatlar, onların fəaliyyəti, eləcə də bütün dünyada tətbiq edilən sözügedən mövzuya dair kurs və treninqlərin icmalını özündə əks etdirən ətraflı beynəlxalq bələdçi. Bundan əlavə, qeyd olunan mənbəyə "İnsan hüquqları" üzrə ədəbiyyat siyahısı və bir sıra agentliklər daxildir.

Dərc olunmuşdur: 2000-ci il

İnternetdə ünvanı: <http://www.hrea.org/pubs/elbers00.html>

**İNSAN HÜQUQLARI ÜZRƏ BEYNƏLXALQ ŞƏBƏKƏ
İNTERNET ÜNVANI - HRİ <http://www.hri.ca/>**

• *THE HUMAN RIGHTS EDUCATION HANDBOOK /
"İNSAN HÜQUQLARI" NIN TƏDRİSİ ÜZRƏ DƏRSLİK*

Məzmun: "insan hüquqları"nın tədrisi üzrə nəşrlər silsiləsinə daxildir; müəllimlər buradan "insan hüquqları" sahəsində biliklərin daha da mükəmməlləşdirilməsinə yönəlmiş mənbələr və fəaliyyət haqqında məlumat əldə edə bilər.

Dərc olunmuşdur: 2000-ci il

İnternetdə ünvanı: <http://www.hri.ca/publications/new/hreduhandbook/>

FAYDALI İSTİNADLAR:

Uşaqları qoruyaq: <http://www.savethechildren.org>

İnsan hüquqlarının tədrisi üzrə assosiasiyalar: <http://www.hrea.org>

Uşaq hüquqları üzrə məlumatlar şəbəkəsi: <http://www.crin.org>

Human Rights Watch (Uşaq hüquqları bölməsi):

<http://www.hrw.org/children/about.htm>

İnsan hüquqları üzrə Beynəlxalq Şəbəkəsi (Uşaq hüquqları):

<http://www.hri.ca/children>

SORĞU VƏRƏQƏSİ

Sözügədən sorğu vərəqəsinin məqsədi “Bizim hüquqlarımız” kartlarının, fənnin tədrisinə və mənimsənməsinə necə təsir göstərəcəyini müəyyənləşdirməkdir. Bundan əlavə, bizi fərdi nöqtəyi-nəzərdən uşaq hüquqlarının tədrisi və öyrənilməsinə dair sizin fikriniz maraqlandırır. Aşağıda göstərilən suallara verilən cavablar doğru və ya səf cavablar kimi dəyərləndirilə bilməzlər.

SİZİN ÖLKƏ:

• Necə hesab edirsiniz aşağıda göstərilən vasitələr insan hüquqlarının, xüsusilə də uşaq hüquqlarının təmin edilməsi üçün kifayətdirmi?

	<i>bəli</i>	<i>xeyir</i>
<i>Uşaq hüquqları konvensiyası</i>	☐	☐
<i>Ümumdünya İnsan Hüquqları Bəyannaməsi</i>	☐	☐
<i>İnsan hüquqları və əsas azadlıqlar üzrə Avropa Konvensiyası</i>	☐	☐

Aşağıda qeyd olunan fikirlərin məqsədi sizin insan, eləcə də uşaq hüquqlarına aid olan faktorlara münasibətinizi müəyyənləşdirməkdir.

Hər bir fikri oxuyub, göstərilən kvadratlarda ona dair sizin mövqeyinizi əks etdirən cavabı qaralayın.

• İnsan, xüsusilə də uşaq hüquqları məişət həyatında olduğu kimi, məktəbdə də vacibdir.

Tamamilə razıyam *Razıyam* *Razı deyiləm* *Tamamilə razı deyiləm*

• İnsan, xüsusilə də uşaq hüquqları - əl çatmaz dəyərdir və ancaq dövlətli ölkələr onların təmin edilməsi gücünə malikdirlər.

Tamamilə razıyam *Razıyam* *Razı deyiləm* *Tamamilə razı deyiləm*

• Müəllimlər uşaqların fikrinə hörmət edir və bu fikirlərin dərslərdə azad ifadə edilməsi üçün şərait yaradırlar.

Tamamilə razıyam *Razıyam* *Razı deyiləm* *Tamamilə razı deyiləm*

• Necə hesab edirsiniz, kartlar uşaqlara öz hüquqlarının öyrənilməsi üçün təkan verə biləcək məqbul vasitədirmi?

bəli *xeyir*

• Necə hesab edirsiniz, uşaqları, fənnin birbaşa onlara aid olması (fərdi hüquq) həvəsləndirmişdir və ya onlar fənnin tədris olunma metodunu bəyənmişlər?
Ancaq bir kvadratı işarə edin.

Uşaqları sözügedən mövzu maraqlandırır (fərdi hüquq)
Uşaqlar ilk öncə fənnin tədris olunma metodunu bəyəniblər
Uşaqlar həm mövzu, həm də fənnin tədris olunma metodunu bəyəniblər

• Tədris kartoçkalarında göstərilmiş, uşaqlar tərəfindən ən çox bəyənilmiş üç hüquq vəziyyətini və ya fəaliyyət növlərini göstərin?

Nə səbəbdən?

Üç hüquq vəziyyətini və ya fəaliyyət növlərini göstərin:

- a) Nə səbəbdən?
b) Nə səbəbdən?
c) Nə səbəbdən?

• “Bizim hüquqlarımız” layihəsindən öncə uşaqlar öz hüquqlarını bilirdilərmə?
xeyir (heç bir hüquq) bəli (bütün hüquqlar) qismən (hüquqların bir neçəsi)

• Hesab edirsinizmi ki, sizin məktəbdə dözümlülük mövzusunda kifayət qədər diqqət ayrılır?

bəli xeyir

• Fərdi iş aparıldıqdan sonra məktəblilər öz hüquqlarının pozulduğu halları dərk edirlərmə?

xeyir (heç bir hüquq) bəli (bütün hüquqlar) qismən (hüquqların bir neçəsi)

• Öz məktəb ətrafınızda siz hansı zorakılıq növü ilə daha çox rastlaşırsınız?
İşarə edin.

- a) həmyaşıdlar tərəfindən zorakılıq
b) söz ilə zorakılıq
c) fiziki zorakılıq
d) sairə (qeyd etmək):

“Bizim hüquqlarımız” kartlarının istifadəsi nə kimi vacib nəticələr verdi?
Sırada olan kvadratların ancaq birini qeyd edin.

• Gündəlik həyatda məktəblilər hüquq pozuntularını müəyyən edir və əksər hallarda insan hüquqları məsələsinə daha diqqətli yanaşırlar.

Tamamilə razıyam Razıyam Qismən razıyam Razi deyiləm

• Məktəblilər öz sosial ətraflarındakı müxtəlifliklərə və xüsusiyyətlərə qarşı daha həssasdırlar?

Tamamilə razıyam *Razıyam* *Qismən razıyam* *Razı deyiləm*

• Kartları istifadə edərək, məktəblilər uşaq hüquqlarını daha geniş anlamağa və bu bilikləri təkcə öz şəxsi xeyri üçün istifadə etməməyi öyrənilblər.

Tamamilə razıyam *Razıyam* *Qismən razıyam* *Razı deyiləm*

• Kartları istifadə edərək, məktəblilər özlərinə qarşı etinasızlıqlarla üzləşən xüsusi kateqoriyadan olan həmyaşıdlarına (imkansız ailələrdən olan uşaqlar, inkişafdan qalan uşaqlar) münasibətdə insan hüquqlarına daha böyük hörmətlə yanaşmağa başlamışlar.

Tamamilə razıyam *Razıyam* *Qismən razıyam* *Razı deyiləm*

• Kartları istifadə edərək, mənə insan hüquqlarına dair layihələri həyata keçirə biləcək imkanları verən biliklər əldə etmişəm.

Tamamilə razıyam *Razıyam* *Qismən razıyam* *Razı deyiləm*

• İnsan, xüsusilə də uşaq hüquqlarının tədrisi və öyrənilməsinə dair əlavə biliklər əldə etmək istəyirsinizmi?

bəli *xeyir*

İstəyirsinizsə, aşağıdakı suallara cavab verin.

İnsan, xüsusilə də uşaq hüquqlarının hansı sahəsində biliklərinizi mükəmməlləşdirmək istəyirsiniz?

Müvafiq kvadratı qaralayın!

“insan, xüsusilə də uşaq hüquqlarının” mahiyyəti

“insan, xüsusilə də uşaq hüquqlarının” tədris olunma metodu

• “Dözümlülük” mövzusunun tədrisi və öyrənilməsinə dair əlavə biliklər əldə etmək istəyirsinizmi?

bəli *xeyir*

İstəyirsinizsə, aşağıdakı suallara cavab verin.

Dözümlülük mövzusunun hansı sahəsində biliklərinizi daha da dərinləşdirmək istəyirsiniz?

Müvafiq kvadratı qaralayın!

“dözümlülük” mövzusunun mahiyyəti

“dözümlülüğün” tədris olunma metodu

Tədris kartlarının istifadəsi vasitəsilə “Uşaq hüquqları” mövzusunda tədris və təhsilə dair suallara vaxt ayıraraq cavablandırıdığımız üçün Sizə təşəkkür edirik.

Doldurulmuş sorğu vərəqəsini aşağıdakı ünvana göndərin:

Mitja Sardoč, Education Research Institute, Gerbičeva 62,
1000 Ljubljana, SLOVENIYA

ATƏT ÜZV DÖVLƏTLƏRİ

- Avstriya
- Azərbaycan
- Albaniya
- Andorra
- Ermənistan
- Belarus
- Belçika
- Bolqarıstan
- Bosniya və Herseqovina
- Vatikan
- Böyük Britaniya
- Macarıstan
- Almaniya
- Yunanıstan
- Gürcüstan
- Danimarka
- İrlandiya
- İslandiya
- İspaniya
- İtaliya
- Qazaxıstan
- Kanada
- Kipr
- Qırğızıstan
- Latviya
- Litva
- Lixtenşteyn
- Lüksemburq
- Makedoniya
- Malta
- Moldova
- Monako
- Hollandiya
- Norveç
- Polşa
- Portuqaliya
- Rusiya Federasiyası
- Rumıniya
- San-marini
- Serbiya və Monteneqro
- Slovakiya
- Sloveniya
- ABŞ
- Tacikistan
- Türkmənistan
- Türkiyə
- Özbəkistan
- Ukrayna
- Finlandiya
- Fransa
- Xorvatiya
- Çexiya
- İsveçrə
- İsveç
- Estoniya

BİZİM HÜQUQLARIMIZ

10-12 yaşlı uşaqqlar üçün uşaq hüquqları üzrə dərslük

Çap olunub:

Sloveniya Xarici işlər nazirliyi tərəfindən
Preşernova 25
1000 Lyublyana
Sloveniya

Müəlliflər:

Blanka Yamnişek
Liana Kalçina
Andreya Barle Lakota
Zoran Pavloviç
Mitya Sardoç

İllüstrasiya: Matyaj Şmidt

Dizayner: Yaşa Şmidt

Lyublyana, 2005